

***Magánjogi igényérvényesítés versenyjogi jogsértések esetén,
különös tekintettel a közérdekű keresetre***

Jelige: Közérdek-e a közérdek?

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
I. A közérdekű kereset definíciója – a magyar szabályozás.....	4
II. A közérdekű kereset definíciója – az angolszász gyakorlat	8
III. Eljárásjogi kérdések	10
A magyar szabályozás.....	10
IV. Magánjogi igényérvényesítés az Európai Unióban	14
V. Az európai esetjog.....	16
A. A Courage ügy.....	16
B. A Manfredi ügy	17
C. Liftek és mozgólépcsők.....	18
VI. Egy irányelv előkészítésének lépései.....	18
A. Zöld Könyv	19
B. Fehér Könyv.....	30
VII. Válaszok a tervezett uniós jogalkotásra	39
VIII. Az amerikai modell lehetséges hatásai az Európai Unióban	39
Befejezés	41
Felhasznált irodalom	42
Felhasznált jogforrások	42
Felhasznált és hivatkozott jogesetek.....	43

Bevezetés

A címben megnevezett témával való foglalkozás érdekessége és egyben nehézsége abban rejlik, hogy főként külföldi irodalomra és joganyagokra épít, míg a magyar jogalkotás e téren majdhogynem elhanyagolható.

A versenyjogi jogsértések a közérdekű keresetek esetében egyértelműen a fogyasztóvédelmi jogsértésekkel mutatnak hasonlóságot, amit indokoltta teszi a két jogterület összevetését is, megvizsgálva a hasonlóságokat és azok okát, értelemszerűen az eltérésekkel egyetemben.

Nem garantálhatom, hogy a tanulmány választ fog adni a közérdekű keresettel kapcsolatos valamennyi kérdésre. Leginkább arra nehéz megtalálni a választ, hogy magára az intézményre szükség van-e egyáltalán és ha igen, milyen feltételekkel. Azonban azt ígérhetem, hogy az esetleges kérdések kapcsán igyekszem felkutatni az összes megoldási lehetőséget, illetve mérlegelni azokat.

„A nyitott, belső piacon zajló élénk verseny a lehető legjobb garancia az európai vállalatok termelékenységének és innovációs potenciáljának növelésére. A versenyjog érvényesítése emiatt a „lisszaboni stratégia” kulcseleme, amelynek célja az Európai Unió gazdasági növekedésének elősegítése és munkahelyteremtés az európai polgárok számára.” –fogalmaz *„Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről”* szóló Zöld Könyv.¹ Ez a megfogalmazás is egy jelentős bizonyítéka annak, hogy az Unió (elvi szinten legalábbis biztos) mekkora jelentőséget tulajdonít ennek a kérdésnek. Így munkámat is ez az igencsak magasztos célkitűzés mentén szeretném végezni.

¹ Brüsszel, 19.12.2005, COM(2005) 672 végleges, a továbbiakban: Zöld Könyv.

I. A közérdekű kereset definíciója – a magyar szabályozás

A közérdekű kereset olyan kereset, amelyet meghatározott közérdek érvényesítésére a törvény által erre feljogosított állami vagy érdekvédelmi szervezetek indíthatnak. A közérdekű keresetnek helyt adó ítélet főszabályként mindenkre kiterjedő hatállyal bír.

A magyar jog a közérdekű keresetnek négy esetét ismeri:

- a Polgári Törvénykönyv² (a továbbiakban: Ptk.) alapján a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása,
- a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló törvény³ (a továbbiakban: Tpv.) alapján a törvény fogyasztókra kiható megsértése,
- a fogyasztóvédelemről szóló törvény⁴ (a továbbiakban: fogyasztóvédelmi törvény) szerint a fogyasztóvédelmi szabályok megsértése,
- a környezet védelmének általános szabályairól szóló törvény⁵ (a továbbiakban: környezetvédelmi törvény) alapján a környezetvédelmi szabályok megsértése.

Ezek közül nézzük a leginkább releváns, a Tpv. szerinti definíciót. A záró rendelkezések közt a 92. § (1) bekezdése a következőket mondja: „A Gazdasági Versenyhivatal pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt, ha a vállalkozás e törvénybe ütköző tevékenysége vagy az Fttv. alapján a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozó jogsértő magatartása a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti.”

A kérdéses szakasz rendelkezése jelentős változásokon mentek át a korábbi évekhez képest. Egyrészt a szabályozás bővülését jelzi, hogy a bekezdések száma megduplázódott (négyről nyolcra). Másrészt viszont a törvény a perindításra jogosultak körét a Gazdasági Versenyhivatalra (a továbbiakban: GVH) korlátozza. Ezen jogosultság korábban kiterjedt a „fogyasztók érdekvédelmét ellátó szervezet”-re, valamint „tagjai tekintetében a gazdasági kamará”-ra. Elgondolkodtató, hogy e tekintetben mi indokolta a szűkítést. Ez az állapot igencsak meglepő, sőt visszas, hogy a fogyasztóvédelmi törvényben több perindítási jogosult

² 1959. évi IV. törvény, 209/B §.

³ 1996. évi LVII. törvény, 92. §.

⁴ 1997. évi CLV. törvény, 39. §.

⁵ 1995. évi LIII. törvény, 109. §.

szerepel. Ott ugyanis a fogyasztóvédelmi hatóságon túl a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet, sőt, még az ügyész is fel van tüntetve mint a kezdeményezési jog címzettje. Vagyis eltérés jelenik meg a két törvény szabályozási mechanizmusa közt. Ezt az eltérést semmi nem indokolja. Az érintettek ugyanazok, a fogyasztók. Igaz ugyan, hogy a versenytörvény alapvetően a versenyt védi és nem a fogyasztókat. Azonban e körben nincsen olyan versennyel kapcsolatos igény, amely indokolná, hogy a fogyasztókat is védelemben részesítse a Tpv-t. A hátrány, amit az esetleges jogsértéssel okozhatnak, hasonlóan mindkét esetben, vagyoni kárként jelentkezik nagy valószínűséggel. Ezzel kapcsolatban meg lehet jegyezni, hogy törvényhozási elv⁶, hogy amit egy törvény szabályoz, azt egy másik törvénynek nem kell szabályozni. Mindez annak érdekében van így, hogy a jogrendszer egésze átlátható legyen. Itt viszont nem erről van szó. Ugyan eredményét tekintve gyakorlatilag ugyanolyan károkozás jelenik meg mindkét esetben, jogi értelemben mégis eltérő jogszabályok megsértése következik be.

A gazdasági kamara kivétele még megmagyarázható azon az alapon, hogy tagjai tekintetében nincs szükség külön ilyen jellegű perre. Egyszerűbb és hatékonyabb, ha az így felmerült problémát (ami reálisan nézve igen csekély valószínűséggel jelenik meg) saját szervezeti rendszerén belül oldja meg. Ezáltal jelentős időt és költségeket lehet megspórolni, ami a peres eljárás szükségszerű velejárója. Az okozott jogsérelem orvoslása ezáltal a bírói úton kívül történhet meg.

A fogyasztók érdekvédelmét ellátó szerv kivétele ellenben jelentősen csökkenti a fogyasztói érdekvédelmet. Amennyiben képesek a fogyasztóvédelmi törvény alapján fellépni, ugyanúgy felléphetnének a Tpv-t. alapján is. Jelenleg az egyetlen olyan tényező, ami megakadályozza őket ebben, az a hatályos Tpv-t. Ezt az akadályt kéne lebontani.

Az ügyész esetleges közérdekű keresetindítási joga kapcsán meg kell említeni, hogy Csehi kétkedve fogadja ezt a lehetőséget.⁷ Úgy véli, hogy a közérdekű keresetindításra jogosultak meghatározásakor a gazdasági verseny elveire és a versenyjogi szabályokra is figyelemmel kellett lenni. Következésképpen az állami beavatkozás nem torzítatja a versenyt, illetve a fogyasztóvédelem sem sértheti a szabad versenyt. Szerinte ez csak versenysemleges

⁶ Lásd: 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról, 3. § (a továbbiakban: Jat.).

⁷ Csehi Zoltán: Kétfélek és kérdések az ügyész közérdekű keresetindítási jogáról, *Iustum Aequum Salutare* Jogtudományi Folyóirat, sz. 2., VII 2001., 21-22. o.

beavatkozással, semleges állami fellépéssel valósítható meg. Továbbá azonos vagy hasonló jogsértésekre az arra jogosult hatóságnak minden vélt jogsértővel szemben azonosan vagy hasonlóan kell fellépnie. Azonban az ügyészség szervezetére és működésére vonatkozó szabályok ezt egyáltalán nem szabályozzák, a versenysemlegesség elve meg sem jelenik. Így Csehi nézete alapján az ügyészség szabadon választhatja meg, hogy több jogsértőnek vélt magatartás közül melyik miatt, ki ellen és mikor indít magánjogi pert, nem köteles senkivel sem egyeztetni, versenyszempontokat sem mérlegelni. Így szerinte egy olyan hiányosság jön létre, amely alkotmányos kételyeket vet fel a perindítás szabályozatlansága körében.

Az Alaptörvény 29. cikkének (1) bekezdése szerint: *„A legfőbb ügyész és az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként az állam büntetőigényét érvényesíti. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését.”* Így a jelenleg hatályos szabályozás szerint a Csehi által felvetett kétely nem létezik vagy legalábbis csak mérsékelten. Ugyanis a hivatkozott szakasz utolsó mondatrésze⁸ az ügyésznek a megelőzésben játszott szerepét alkotmányos szintre emeli. Amennyiben pedig jogosult a köz érdekében eljárást kezdeményezni, akkor éppen ezt a köteleességét gyakorolja. Mindezt alkotmányos felhatalmazás alapján.

Másrészt – szintén Csehi alapján – nemcsak a versenysemleges fellépést lehet számon kérni az ügyészségtől, hanem az állami beavatkozás indokoltságát és arányosságát is. Az ügyészség esetében azonban egyik sem szabályozott. Az ügyész fellépése a perindítás lehetőségére korlátozódik, amely szerinte sok esetben a jogkövető magatartásra való felszólítással is elérhető volna.

Mindezek alapján elég meggyőzőnek tűnik az az érv, hogy a keresetindítók körét mindenképpen összehangoltabban kéne szabályozni törvényi szinten. Az egyes jogszabályok közti eltéréseket ki kéne küszöbölni. Amint látható volt, jelen kérdéskör kapcsán is felvetődik a jogászok körében gyakran emlegetett felvetés, miszerint az ügyész magánjogi jogviszonyokba való beavatkozását korlátozni kell. Ennek legfőbb oka, hogy a magánjog mellérendelt jogalanyok egymás közti viszonyait rendezi. Viszont amennyiben a jogalkotó úgy dönt, hogy szükségesnek tartja az ügyész közreműködését a közérdekű keresetek terén, akkor feladatainak elvégzéséhez megfelelő jogi és szervezeti háttérrel kell, hogy biztosítson.

⁸ T.i., hogy *„elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését”*.

Egy további (bár kevésbé jelentős) eltérés, hogy kik ellen lehet közérdekű keresetet indítani.

A fogyasztóvédelmi törvény 39. § (1) bekezdése a következőképpen kezdődik: „Az ellen, akinek jogszabályba ütköző tevékenysége a fogyasztók széles körét érinti vagy jelentős nagyságú hátrányt okoz, ...”. (Ez a fajta megfogalmazás a büntetőjogból ismert „Aki ...” kezdetű tényállásokkal mutat hasonlóságot. A fogyasztóvédelmi törvény szóhasználata ekképpen a büntetőjog irányába való elmozdulásként is értelmezhető. Az ilyen jellegű keresetek „pönalizálódásának” esetleges szükségességéről itt most nem ejtenék szót.)

A Tpv. csak a vállalkozásokra szűkíti a perelhetők körét. Ez azonban abból a tényből fakad, hogy a versenytörvény hatálya alá a vállalkozások tartoznak. Így ezeken kívül egyéb természetes vagy jogi személyeket nem vonhat be szabályozási körébe.

Ennél fontosabb az az eltérés, amely a keresetindításra nyitva álló határidőt illeti. Annak ellenére, hogy ez idáig a fogyasztóvédelmi törvény rendelkezéseit tartottam „jobbnek”, vagyis inkább helyesebbnek a versenytörvénnyel szemben, ez most megfordul.

Ugyanis a fogyasztóvédelmi törvény a nyitva álló határidőt a jogsértés bekövetkezését követő egy évre terjeszti ki. Ezzel szemben a versenytörvény ugyanezt az állapotot három évben határozza meg. Ez a három év eltér a polgári jog általános elévülési szabályaitól, ami öt évben határozza meg az elévülést.⁹ Az effajta joghátrányok természetéből kiindulva támogatható a határidők kitágítása. Így növelhető a fogyasztók esélye a jogsérelem felszámolására. Továbbá nem indokolt, hogy a fogyasztóvédelmi törvény miért ír elő az általánostól eltérő és ritkán használt egyéves keresetindítási intervallumot.

Általánosságban véve a magánjogi igényérvényesítési mechanizmus is szabályozott. A versenyjog ebben a körben a vállalkozásokat a Ptk. személyhez fűződő jogok védelmére vonatkozó szabályaihoz hasonló védelemben részesíti. Jelentős különbség, hogy ezek a tényállások relatív jellegűek, mivel többnyire a versenytársakkal vagy adott esetben a károsultakkal szemben alkalmazhatók. Az érdekelt fél a keresetében kérheti a jogsértés megállapítását, a jogsértő eltiltását a jogsértéstől, elégtételadást és a polgári jog általános szabályai szerint kártérítést.¹⁰

⁹ Ptk. 324. § (1).

¹⁰ Boytha Györgyné és Tóth Tihamér (szerk.): Versenyjog, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010, 69. o. alapján.

II. A közérdekű kereset definíciója – az angolszász gyakorlat

A közérdekű kereset az angolszász jogrendszerekben a common law és az equity határán jött létre. Inkább a rugalmasabb equity volt a bölcsője, így a forrása Anglia Kancelláriai Bíróságának ítélkezési gyakorlata volt. Legnagyobb előnye az volt, hogy el lehetett kerülni, hogy ugyanabban az ügyben több pert indítsanak. Az eredeti equity azonban *in personam* jellegű volt, míg a common law *in rem* természetű, ezért legalábbis fikciószerűen az összes érdekeltet perbe kellett hívni.

A XVII-XVIII. században a képviseleti kereset intézményének bevezetése jelentette az előrelépést. Ez esetben ugyanis a felperes az ügyben érdemben érintett, de egyedileg meg nem nevezett személyek érdekében is eljárhatott már, továbbá rájuk az ítélet hatálya is kiterjedt. Így gyakorlatilag az érdekközösség fennállásának vélelmére épült. Azonban az idők során olyan bonyolulttá vált, hogy a XVIII. század végén már egyre ritkábban alkalmazták, sőt, a XIX. században már *desuetudoba* ment át. Az 1873-as Judicature Act alapján (amikor a common law bíróságok megkapták a jogot, hogy equity alapján is bíraskodhassanak) az intézmény értelmét veszítette.

Az Egyesült Államok azonban felújította a képviseleti kereset intézményét először 1948-ban New York állam földjogi kódexében, majd az 1938-as szövetségi polgári perrendtartási szabályokban és azok 1966. évi kiegészítésében. Az amerikai jogban a csoportos kereset, osztálykereset (*class action*) elnevezést kapta. A '*class*' kifejezés a kereset csoportjellegére utal. Az 1966-os módosítás a korábbiakhoz képest lényegesen részletesebb szabályozást vezetett be. Erősségeként emelhető ki, hogy bizonyos egyensúlyt teremtett az intézménynek a vélelemre épülő (és többnyire a felperes érdekeit szolgáló) rendszere és annak kollektív oldalát szűkítő, előzetes bírói engedélyeztetés között.

1984-ben csak 0,4 %-át jelentette az összes keresetnek az akkori 987 közérdekű kereset. A közérdekű kereset intézménye az USA-ban már leszállóágban volt, amikor Kanadában Québec állam 1978-ban átvette és alkalmazni kezdte a *class action*-t, az USA polgári perrendtartására támaszkodva. Ez a tény annál is inkább érdekes, mivel itt a francia hagyományok folytán alapvetően romanista elemekre épült a common law.

Québec átvette a közérdekű kereset előzetes bírói engedélyeztetési szakaszát, az érintett „osztály” tagjainak szóló értesítési kötelezettséget és az egyes tagok jogát (amennyiben

szándékukat az értesítést követően kifejezetten kinyilvánították), hogy magukra nézve a bírói ítélet hatályát kizárják és önálló keresetet nyújthassanak be (lásd: „opt-out”). Ugyanakkor a québeci törvény részletesebben foglalkozott az eljárás során hozott döntések elleni fellebbezés jogával, a pervezetéssel és a kollektív jóvátétel intézményével. Bevezette az ügy érdemének rövid áttekintését az előzetes eljárásban és költségvetési alapot hozott létre a perindítás megkönnyítésére. Ennek ellenére az intézmény nem érte el a remélt népszerűséget: a tervezett 1% helyett az évi 20 közérdekű kereset csak 0,04 %-nak felelt meg.

Így a reformtörekvések mind az Amerikai Egyesült Államokban, mind a kanadai Québecben három problémakör felé irányultak: az eljárás során hozott döntések elleni fellebbezés, az ügy érdemének az előzetes eljárásban történő rövid vizsgálata, és a közérdekűség (az „osztály”) bizonyítása.

Az eljárás során hozott döntések közül a legfontosabb az, amelyik a benyújtott közérdekű keresetet bejegyzí vagy elutasítja. Az Egyesült Államokban kezdetben mind az alperes, mind a felperes rendelkezett fellebbezési joggal az ilyen döntések ellen, ez azonban rendkívüli módon elnyújtotta az eljárást. Ezért a québeci jogszabály már úgy rendelkezett, hogy csak a felperes terjeszthet be fellebbezést és csak akkor, ha keresetét nem jegyezték be. Ez azonban ellentétben áll a felek eljárásbeli egyenlőségének elvével, ezért az Amerikai Egyesült Államokban meglehetősen tartózkodóan figyelték ezeket a fejleményeket.

Az ügy érdemének előzetes vizsgálatát az amerikai gyakorlat nem engedte meg. A kanadai tapasztalatok azt mutatták, hogy ez arra kényszeríti a feleket (elsősorban is az alperest), hogy már az előzetes eljárásban vesse be összes fegyverét. Ez az intézmény továbbá az ügy tárgyalásának elhúzásához vezetett.

A közérdekűség (az osztály létének) bizonyítása valamivel egyszerűbb Québecben, mint az Egyesült Államokban, mivel itt csak a jogi vagy a ténykérdés azonos, annak hasonló vagy kapcsolódó jellegét a felperesnek kell bizonyítania.

Az angolszász jogrendszerre jellemző eskü alatti nyilatkozatok (*affidavit*) olyan eszközök, melyek a közérdekűség bizonyításában is felhasználhatók. Mindkét peres felet megilletik, még az eljárás lelassítása árán is. Ezért született egy olyan reformjavaslat, amely az alperestől

meg akarta vonni a jogot, hogy a felperes nyilatkozatának benyújtása után annak érdemi cáfolása helyett pusztán saját affidavitjának előterjesztésével védekezzék.¹¹

III. Eljárásjogi kérdések

A magyar szabályozás

Igaz, hogy a csoportos perlés nem csak kimondottan a versenyjogi jogsértésekre koncentrált volna, mégis vizsgálata e körben elkerülhetetlen.

A T/11332. számú törvényjavaslat¹² (a továbbiakban: törvényjavaslat) négy pontban határozta meg, hogy mely esetekben van mód (a törvényjavaslat szóhasználatával) csoportos keresetindításra.¹³

Az esetek a következők.

- A) Csoportos keresetindítást kezdeményező erre irányuló kérelme alapján.
- B) Jelentős számú természetes vagy jogi személy jogát érintő jogvita esetén, ha a perben közösen érvényesíteni kívánt azonos jog lényegileg hasonló ténybeli alapokon nyugszik (jogvitában érdekelt csoport).
- C) Ha objektíven meghatározhatóak azok a tények vagy jellemzők, amelyek a jogvitában érdekelt csoport tagjait leírják.
- D) Külön törvény felhatalmazása alapján.¹⁴

Nézzük egyesével a felsorolt pontokat.

- A) Lényegében a jogalkotó ezzel a ponttal nem mondott túl sokat. Annyit talán mégis, hogy az eljárásnak kérelemre kell lezajlania elsősorban és nem hivatalból. Később

¹¹ Az amerikai-québeci modellhez lásd: P. Glenn: Dilemmák a közérdekű kereset reformja körül, Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály, Tudományos Folyóirat Szemle, sz. 4, 1987.

¹² 2009. december 16.

¹³ Mivel a törvényjavaslatot az országgyűlés nem fogadta el, ezért e körben feltételes módban kell fogalmaznom és a vizsgálat is leginkább hipotetikus. A hipotetikusság ugyanakkor nem jelenti azt, hogy ne kéne ezzel a kérdéssel foglalkozni.

¹⁴ A törvényjavaslat a Pp. akkor még hatályban lévő 347. § helyébe léptette volna ezeket, a)-d) pontok.

azonban látni fogjuk a jogosulti körnél, hogy hivatalos szervek is beletartozhattak a törvényjavaslat szerint a keresetindítók körébe. Abból a szempontból lényeges lett volna ez a pont, hogy a hivatalbóliség kiiktatásával a kereset magánjogi voltát erősítette volna.

- B) A B) pont azért lett volna jelentős, mert a magánszemélyek mellett a jogi személyeket is bevette volna a jogosulti körbe. Így a kis- és középvállalkozások számára is megnyílt volna a lehetőség igényeik érvényesítésére. A követelmény további része olyan megállapításokat tartalmazott volna, amik alapvető elvárásoknak tekinthetők a csoportos perlés kapcsán. Ugyanis az azonos jogalaphoz szükségesek a (többé-kevésbé) azonos tények. Az érintetteket a javaslat „*jogvitában érdekelt csoport*”-nak nevezte volna.
- C) Ez a pont más szóval annyit jelentett volna, hogy az érintetteknek egyedileg azonosíthatóaknak kellett volna lenniük. Az objektív meghatározhatóság előírása lényegében megegyezett volna a Fehér Könyvben foglalt tervszel.
- D) A „*külön törvény felhatalmazása alapján*” kitétel az, amit a legkevésbé kell magyarázni. Ebbe a kategóriába gyakorlatilag bármi beleférhet. A konkrét szabályozás kialakítása pedig jogalkotói döntés eredménye lett volna.

A (3) bekezdés lett volna a jogosulti kör pontos meghatározása.

A keresetindítási jogot meglehetősen széles körben határozta volna meg a törvényjavaslat. Öt személyi kör számára is megnyitotta volna a csoportos perlés lehetőségét. A jogosultak az alábbiak lettek volna: természetes vagy jogi személyek, társadalmi szervezetek, az ügyész, illetve az adott területen hatáskörrel rendelkező közigazgatási szerv.

Az itt felsoroltakkal szemben csak kevés feltételt támasztott volna a javaslat.

A természetes és jogi személyeknél az egyetlen előírás az lett volna, hogy a jogvita eldöntésében érdekelt legyen. Az érdekelttség önmagában nem a legpontosabb meghatározás. Az igaz lenne a beavatkozóra is. Beavatkozó ugyanis az lehet, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a más személyek között folyamatban levő per miként dőljön el.¹⁵ A csoportos perlésnél egy plusz követelmény az azonos tényalap lett volna.

Az érdekvédelmi szervezetek kapcsán a törvényjavaslat olyan szervezetnél tette volna lehetővé a részvételt, „*amely létesítő okirata alapján a jogvitával összefüggő területen*

¹⁵ Pp. 54-57. §.

érdekvédelmet vagy jogvédelmet lát el”. A javaslat ezáltal a szervezetek széles köre előtt nyitotta volna meg a lehetőséget. A társadalmi szervezetek mellett a civil szervezetek is belekerültek volna ebbe a körbe.

Az ügyész helyzetéről már esett szó korábban, ezért erre itt nem térnék ki.

A közigazgatási szervek belépése újdonság lett volna e tekintetben. Azokról ugyanis korábban semmilyen helyen nem esett szó mint a közérdekű kereset részesei. Jelentősége leginkább az egyes hatóságok vonatkozásában lett volna. 2009 óta azonban a hatóságok rendszere is úgy átstrukturálódott, hogy a mostani viszonyok közt az egyes hatóságok keresetindítási lehetőségét is át kellene gondolni. A tekintetben viszont nem elvetendő e kérdésnek a megfontolása, hogy a hatóságok „közeli kapcsolatban” vannak a kérdéses területen, így ezáltal a jogsértést is jól ismerik.

A Zöld és Fehér Könyvek hosszasan vizsgálták az elévülés problematikáját. Ehhez képest a törvényjavaslat mindösszesen egy mondatban szabályozta volna az elévülést. Annyit mondott csak róla, hogy a csoportos keresetindítás a csoport *valamennyi* tagja tekintetében megszakította volna az elévülést. Fontos, bár logikus is egyben, hogy az elévülés minden érdekelt tagra kiterjedjen.

Hatáskör szempontjából a csoportos kereseteket megyei hatáskörbe rendelte volna, ami az ilyen keresetek jelentőségét jelentette volna.

Ugyancsak logikus, hogy a csoportos perlést a pertársaság szabályai alá vonta volna a javaslat.¹⁶

A témakör javaslat általi jelentőségét jelzi az is, hogy egy öt pontból álló bekezdést szentelt volna a képviseletnek.¹⁷ Lényeges elem, hogy kötelezővé tette volna a jogi képviseletet. Továbbá mindezt minden érintettre kiterjesztette volna, azaz egy ügyvéd nem képviselhetett volna egyszerre több felet, legkevésbé nem az egész pertársaságot. A cél nyilvánvalóan a hatékonyabb képviselet és a felperesek magasabb szintű védelme lett volna.

A Fehér Könyvhöz hasonlóan a törvényjavaslat is foglalkozott a volna a perköltség viselés szabályaival, azonban némileg eltérő módon.

Elsősorban a legnagyobb eltérés, hogy a perköltséget a csoportos keresetindítást kezdeményezőnek kellett volna előlegeznie. A költségek előlegezése igencsak kedvezőtlen és hátrányos lett volna a kezdeményezők részére. Sőt, akár a perindítási „kedvet” is nagy eséllyel visszaszorította volna. Mindez igaz akkor is, ha egyébként több, a pertársaságra kedvező költségviselési szabályt is bevezetett volna a javaslat.

¹⁶ Pp. 51-53. §.

¹⁷ Ez a törvényjavaslat szerint a 348/B § helyébe lépett volna.

Ilyen kedvezmény, hogy lehetővé tette volna a költségmentességet a részes felek számára.¹⁸

A károsultakat valamilyen szinten támogató szabály lett volna a társadalmi szervezetekre ajánlott speciális szabály. Aszerint ugyanis „... a felperes pernyertessége esetén a bíróság a perköltség részeként az alperest a csoportos keresetindítást kezdeményező társadalmi szervezetnek a perrel kapcsolatos ügyviteli és egyéb költségeinek ellentételezéseként a perérték legalább 5%-nak és legfeljebb 10%-nak megfelelő összeg megfizetésére kötelezi.”¹⁹

Sajnálatos lett volna, ha mindezt csak a pernyertesség esetén írta volna elő javaslat az alperes számára. Ugyanis a Fehér könyv épp ezt akarta és ezzel ellentétes irányvonalat ajánlott a tagállamoknak. Ez a szabály még hatékonyabb lett volna a károsultak számára, ha a társadalmi szervezetek mellett az egyéb magán keresetindítókra is kiterjedt volna.²⁰

A javaslat még további két eljárásjogi kérdést tartalmazott,²¹ amelyekre, azok tisztán polgári eljárásjogi volta miatt, e helyütt nem térnék ki.

Ami viszont a témához kapcsolódik, az a csoporthoz való csatlakozás kérdése. A törvényjavaslat egyértelművé tette volna, hogy Magyarország az opt-in modellhez kíván csatlakozni. Ez egy jelentős előrelépés lett volna a modellek közti „harcban” és világossá vált volna, hogy egy lehetséges uniós szintű jogalkotás esetén melyik „oldalt” támogatjuk. Szükségesnek tűnik a többi tagállamra tekintettel, hogy nekünk is határozott elképzelésünk legyen e kérdésben.

A 348/F. § (1) bekezdése így fogalmazott volna: „A csoportos keresetindítás jóváhagyására vonatkozó végzés jogerőre emelkedését követően a csoportos keresetindítást kezdeményező fél jogosult a csoportos keresetindítás tényét nyilvánosságra hozni, illetve a jogvitában érdekelt csoport tagjait a csoportos keresethez való csatlakozásra felhívni.” Ehhez egy további lényeges adalék, hogy explicit módon hozzáteszi, hogy a felhívás nem irányulhat a joggal való visszaélésre, ezen kívül nem ütközhet jogszabályba és ugyancsak nem irányulhat jogtalan előnyszerzésre. A csoportos perlés szabályozásának egy nélkülözhetetlen kelléke a felsorolt tilalmak lefektetése.

A fentebb írtak voltak azok a szempontok, amik versenyjogi jogsértések esetén is lényegesek lettek volna. Elmondható, hogy annak ellenére, hogy a javaslatot nem fogadták el, több igencsak hasznos pontja lett volna. Újragondolva ezeket további fejlődési pontok kialakítására lenne szükség.

¹⁸ A költségmentességet a Pp. 84. §-a szabályozza.

¹⁹ A Pp. 348/C. § (4) bekezdése lett volna ez a törvényjavaslat szerint.

²⁰ Az ügyészen és a közigazgatási szervén kívül bármely jogosultat be lehetett volna venni.

²¹ Keresetindítás és intézkedések a keresetlevél alapján.

IV. Magánjogi igényérvényesítés az Európai Unióban

A magánjogi igényérvényesítés problémájával uniós szinten nagyjából öt éve kezdtek behatóan foglalkozni, amikor 2005. december 19-én a Bizottság előterjesztette a Zöld Könyvét „Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről” címmel²². Az azóta eltelt időszakban a jogalkotás e téren jelentősen felgyorsult. A Zöld Könyv megjelenését követően a lényegi vita azon kérdéskör körül zajlott, hogy vajon a versenyjog elég egyedi-e ahhoz, hogy egy önálló irányelvet biztosítson az ezzel összefüggő keresetek számára vagy egy „ernyő-irányelvre” lenne inkább szükség, ami a fogyasztói jogok összes területét magába foglalja.²³ Ez utóbbi nézetet támogatta az Egészség- és Fogyasztóügyi Főigazgatóság (DG SANCO). 2009 elején a Versenypolitikai Főigazgatóság egy irányelv tervezetet hozott nyilvánosságra, teret nyitva egy lehetséges opt-out modell európai változatának bevezetésére. Miután jelentős ellenállás követte mind az üzleti világ, mind az Európai Parlament, mind egyes tagállamok részéről, visszavonták ezt az irányelv javaslatot. Egy rövid ideig bizonytalanság volt azon a téren, hogy az Európai Bizottság még meg akar-e felelni egyáltalán a jogalkotási javaslatoknak vagy sem. Aztán 2010 októberében egyértelművé vált a jogalkotói szándék. Joaquín Almunia²⁴ 2010. október 15-én, Valladolidban tartott beszédében a következőket fogalmazta meg: „Az Európai Parlament előtti megerősítő meghallgatáson beszéltem a vállalatok és fogyasztók azon jogának kikényszeríthetőségének fontosságáról, miszerint kártérítést kaphassanak a versenyjog megsértéséből eredő kárukért, másrészt pedig annak szükségességéről is, hogy elkerüljük az amerikai rendszer túlzásait.”²⁵ Almunia ugyanebben a beszédében szintén megemlítette a környezetvédelmi felelősséget és a fogyasztóvédelmet, nem hagyva ezáltal kételyt az iránt a tény iránt, hogy a versenyjog nem az egyetlen terület, ahol szükség van a csoportos perlésre.

A jogalkotók lényegében két okot hoznak fel arra, hogy miért van szükség egy új, az egész EU-ra érvényes hozzáállásra. Az első az, hogy a fogyasztók és a vállalkozások évente több milliárd euro értékű, kompenzáció nélküli kárt szenvednek el, mert túl időigényes, nehézkes vagy bármilyen egyéb módon nehéz és költséges megszerezni és kikényszeríteni egy díjat a

²² Brüsszel, 19.12.2005, COM(2005) 672 végleges, előterjesztő: a Bizottság, {SEC(2005) 1732}

²³ Thomas Lübbig és Paul Nihoul: EU plans for a group claim directive resuscitated, Journal of European Competition Law & Practice, Vol. 2, No. 1, 2011 – a továbbiakban: Lübbig, Nihoul: EU plans.

²⁴ Az Európai Bizottság gazdasági és monetáris ügyekért felelős tagja.

²⁵ Joaquín Almunia: Common standards for group claims across the EU, University of Valladolid, School of Law, SPEECH/10/554, Valladolid, 2010. október 15..

károkért. Továbbá az egyes személyek által elszenvedett kár olyan kismértékű ahhoz, hogy önálló fogyasztóvédelmi bírósági eljárást indítson. A második az, hogy a tagállamoknak saját javaslataik vannak a probléma megoldására. Még a csoportos perlés léte is attól függ, hogy az „áldozat” és az „elkövető” melyik tagállamban található meg.²⁶

Megállapítható, hogy az EU igencsak aktív egy európai jogalkotási keret létrehozásában.

A vélemények a küszöbön álló jogalkotásról alapjaiban térnek el az egyes tagállamokban. Egyrészt annak természetét, másrészt terjedelmét illetően, amihez a nemzeti polgári eljárásjogot hozzá kéne illeszteni.²⁷

Összességében ezért a közérdekű kereset egy egyedi eszköz, aminek megvan a saját jogi célja. Ez a cél EU szinten annak a szükségessége, hogy egy olyan rendszert hozzanak létre, ami a belső piac igényein alapul. A belső piac, tekintve a felépítését és a funkcióit, egy egyedi forma, és egész biztosan különbözik a nemzeti jogi realitástól. Ennek következtében az EU-s közérdekű kereset modelljének nem kell semmilyen már létező formát követnie. Különösképpen igaz ez, ha figyelembe vesszük az ehhez fűződő esetleges gazdasági kockázatot. A gazdasági kockázat pedig valóban létezik, mivel ahogy a Bizottság Tanulmányában megállapította,²⁸ a közérdekű kereseteket leginkább a túlzó díjakat alkalmazó versenykizáró kartellekkel szemben indítják. Ezzel szemben kevés eset volt a kizsákmányoló kartellek körében, ott is leggyakrabban árrögzítés fordult elő.²⁹

²⁶ Lübbig-Nihoul: EU plans, 1. oldal alapján.

²⁷ Lásd ehhez: Richard Whish és David Bailey: Competition law, Seventh Edition, Oxford University Press Inc., New York, 2012, 328. oldal – a továbbiakban: Whish-Bailey: Competition law.

²⁸ 25. oldal.

²⁹ Spanyolországban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban fordultak elő ilyen jellegű esetek – lásd: Consejo de la Comisión Nacional de Competencia (2008); NMa (2005); és England and Wales Court of Appeal, *Attheraces v British Horseracing Board* [2007] EWCA Civ 38 – ez utóbbi kettőben felmentették az alpereseket a túlzó árazás alól, Tanulmány 34. oldal.

V. Az európai esetjog

Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság), a Bizottság kezdeményezésére, szintén támogatta az EU trösztellenes szabályainak megsértéséből eredő károk megtérítése iránt indított kereseteket. Megerősítette továbbá a károsultak jogát a kártérítésre (lásd például: *Manfredi és társai kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA és társai*³⁰ valamint *Crehan kontra Courage Ltd*³¹). Egy irányelv javaslat tartalmazta azokat az intézkedéseket, amiket a Bíróság kialakított és létrehozott egy jogalkotási kerethez, hogy biztosítsa a kártérítéshez való jogot.

A. A Courage ügy

Jelen ügy középpontjában egy sörre vonatkozó kizárólagos beszerzési megállapodás állt.

A Bíróság a *Frankovich ügyben*³² meghatározott közvetlen hatályból indul ki. Ugyanis a magánfelek polgári jogi felelősségének kimondása az uniós jog megsértéséért a kártérítési perekben, a logikus következménye az állami felelősségnek.³³

A bíróság érvelésének középpontjában az a gondolat áll, hogy a 101. (akkori 85.) cikk hatékony érvényesülését kockáztatná, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a verseny korlátozására vagy torzítására.³⁴ Másrészt viszont a tagállami jogalkotásra bízta, hogy az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvei mellett megalkossák a szükséges nemzeti szabályokat.³⁵ Más szóval a Bíróság a jövőre nézve nyitva hagyta annak eldöntését, hogy milyen kártérítési

³⁰ C-298/04. sz. ügy Vincenzo Manfredi kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito kontra Fondiaria Sai SpA (C-296/04) és Nicolò Tricarico (C-297/04) és Pasqualina Murgolo (C-298/04) kontra Assitalia SpA [EBHT 2006, oldal I-06619].

³¹ C-453/99. sz. ügy Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai [EBHT 2001, oldal I-06297].

³² C-6/90. és C-9/90. sz. egyesített ügyek, Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra Olasz Köztársaság [EBHT 1991, oldal I-05357].

³³ Komninos, Assimakis: EC Private Antitrust enforcement – Decentralised Application of EC Competition Law by National Courts, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 170. oldal – a továbbiakban: Komninos: EC Private Antitrust enforcement.

³⁴ Az ítélet 26. pontja.

³⁵ Ítélet 29. pontja.

szabályokat állapítsanak meg a tagállamok. Ez az uniós és a tagállami jog kapcsolatának egy magasabb fejlettségi szintje.³⁶

A *Courage* jelentősége így abban áll, hogy megalakította a kártérítés alapvető elvét. A kártérítéshez való jog elismerésével megszüntette a korábbi bizonytalan állapotot és fontos iránymutatásul szolgált a nemzeti bíróságoknak. Végül Whish és Bailey egy igencsak találó gondolatával összegezném az ügyet. „*Bár Crehan nem részesült semmilyen kártérítésben sem, mégis jelentősen hozzájárult a versenyjog magánjogi kikényszeríthetőségének fontos témájához.*”³⁷

B. A Manfredi ügy

A *Manfredi* ügy szintén a 81. (101.) cikk értelmezésére vonatkozik és szintén a felelősség kérdése áll a központjában, azonban eltérő módon. Itt ugyanis magánszemélyek követeltek kártérítést a felemelt összegű gépjármű-felelősségbiztosítási díj után, amely az olasz nemzeti verseny- és piacfelügyeleti hatóság által jogellenesnek nyilvánított kartell alapján megemelt biztosítási díj volt.

Ennek az ügynek a fő jelentősége abban állt, hogy pontosan meghatározta, hogy az EU tagállamoknak milyen formában kell garantálniuk a magánfelek azon jogát, hogy kártérítést követelhessenek az EU versenyjogi szabályai által tiltott megállapodással vagy gyakorlattal szemben.

A Bíróság megállapította, hogy uniós szabályozás hiányában a nemzeti jogok feladata, hogy a jogalanyok védelmét biztosító eljárási szabályokat kialakítsák. Idetartozik az elévülési idők szabályozása is, amelynél az egyenértékűség elvét kell szem előtt tartani. Az egyenértékűség elve alapján az elévülési szabályok nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak. Az egyenértékűséget a tényleges érvényesülés elve egészíti ki, azaz nem lehet a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé tenni az unió által biztosított jogok érvényesülését.³⁸

³⁶ Komninos: EC Private Antitrust enforcement, 173. oldal.

³⁷ Whish és Bailey: Competition law, 299. o., fordítás tőlem.

³⁸ Az ítélet 62. és 64. pontok.

Az ítélet további fontos következménye, hogy a tényleges kár (*damnum emergens*) mellett az elmaradt haszon (*lucrum cessans*) megtérítését is lehetővé teszi.

C. Liftek és mozgólépcsők³⁹

A fenti cím elsőre furcsának tűnhet, mivel nemhogy versenyjogiasan, de még egyáltalán jogiasan sem hangzik. Itt egy liftkartell néven ismertté vált ügyről van szó, ahol a Bizottság először lépett fel egy kartell miatt – károsultként.

Igaz ugyan, hogy az ügy még nem zárult le teljesen, mégis a jelentősége már így is megkérdőjelezhetetlen. A Bizottság álláspontja elég egyértelműnek tűnik.

Az ebből az ügyből eredő jogi probléma legalább olyan nagy jelentőségű, mint maga az ügy. Kétségek merülnek fel a tekintetben, hogy jogállami keretek mellett mennyire elfogadható az, hogy egy szerv, ami hatóságként bírságol, ugyanabból az ügyből kifolyólag, ugyanazon tényállásból kiindulva, magánfélként lépjen fel kártérítési igényével. Jelen esetben pontosan ez a felállás. Tény, hogy a Bizottságot mint megrendelőt valóban kár érte a kartell következményeként. Azonban nem lehet eltekinteni attól, hogy ugyancsak a Bizottság volt, ami emiatt bírságolt. Ennek az igen komoly dilemmának az eldöntése a Bíróság feladata lesz. Mivel a döntés nem egyszerű, feltehetően sokat kell majd a válaszra várni. Ameddig az nem készül el, addig kíváncsian kell az elkövetkező fejlemények elé nézni.

VI. Egy irányelv előkészítésének lépései

A kezdő pont az *Ashurst Jelentés* volt 2004-ben, vagy más néven *Tanulmány az EU versenyjogi szabályainak megsértéséből eredő kárigények feltételeiről*. A Jelentés feltárta, hogy bizonyos tagállamokban nehéz a kartell károkból származó igények érvényesítése, és hogy az Unióban a versenyjog területén továbbra sem megfelelő a magánjogi kikényszeríthetőség.

³⁹ Case COMP/E-1/38.823 - PO/Elevators and Escalators, Commission of the European Communities, Brussels, 21/02/2007, C (2007) 512 final.

A. Zöld Könyv

A kérdéses Zöld Könyv már a bevezetőjében implicit módon megfogalmazza azokat a feladatokat, amelyek miatt létrejött. Ilyen az, hogy ösztönözze a versenyjog érvényesítését, és megkönnyítse „*a versenyszabályok megsértése miatt kárt szenvedett fogyasztók és vállalatok számára, hogy az antitröszt jog megsértését elkövető féltől kártérítésben részesüljenek.*”⁴⁰ A célkitűzéseket csak ezt követően fogalmazza meg. Fontos, hogy ilyen formában is megalapozta a problémakör alapvetését.

A jogérvényesítési rendszerbe a jogérvényesítés mindkét formáját belevette.⁴¹ Ilyen az antitröszt jog szerint tiltott versenyellenes gyakorlatoktól, valamint a vállalatok és fogyasztók ilyen gyakorlatoktól való elrettentése, illetve az azok által okozott károkkal szembeni védelem. Ezek a célok megfelelnek a versenyjog alapvető célkitűzéseinek. Jelentős, hogy a nemzeti hatóságok mellett a magánfeleket is megjelöli mint a jogérvényesítés fontos eszközeit. A versenyjog magánjogi oldalának megerősödéseként lehet értékelni a magánfelek bevételeit a Zöld Könyvbe. Így ugyanis nem az állam az egyedüli, amely a kárigényeket érvényesítheti a jogsértőkkel szemben, hanem erre a magánfelek is képesek. Bár a Zöld Könyvek nem tekintendők kötelező érvényű jogforrásoknak,⁴² mégis figyelembe kell venni mint a jogalkotási fázis első elemét. Jelentősége azonban a jogtudomány számára nagyobb, mint a gyakorlat számára.

A Zöld Könyv két szempontból tartja elengedhetetlennek a versenyjog érvényesítését. Egyrészt a hatékony jogvédelem, másrészt a Szerződésben⁴³ foglalt kötelezettségek hatékony érvényesítése érdekében. A hatékony jogvédelem nyilvánvalóan a magánfelekre vonatkozik. A Szerződéses kötelezettségek hatékony érvényesítése kitétel viszont nagyobb jelentőséggel bír. Ugyanis ez azt erősíti, hogy a magánfeleket az Unióval, egész pontosan az uniós jogi aktusokkal szemben is megillet(het)i a jogvédelem.⁴⁴ Ennek egyik további megnyilvánulása, hogy a magánfelek versenyjogi jogérvényesítését a polgári perekre is kiterjeszti. Jól látható, hogy a magánjogi igényérvényesítés kiemelkedő előrelépés a versenyjogban, mivel az uniós jog szinte soha nem foglalkozik tagállami polgári jogi kérdésekkel. Az ugyanis, ahogy erről

⁴⁰ 3. oldal.

⁴¹ 1.1. pont.

⁴² Szabó Marcel, Gyeney Laura, Lángos Petra Lea (szerk.): Bevezetés az Európai Unió egyes politikáiba, Szent István Társulat, Budapest, 2011, 15. oldal.

⁴³ EUMSz.

⁴⁴ Ehhez lásd: C-142/91. sz. ügy, Cebag BV kontra az Európai Közösségek Bizottsága, [EBHT 1993 oldal I-00553].

már szó volt, túlzott beavatkozást jelentene a nemzeti jogrendszerbe. E területen viszont elkerülhetetlen a beavatkozás.

Ugyanitt mondja ki azt is, hogy az EUMSZ. szabályai abbahagyás iránti keresetknél is használhatók. Egyértelműen a polgári jogban létező szabály az abbahagyás iránti kereset, amit ezáltal a versenyjogban is alkalmazhatónak vél az uniós jogalkotó. Az ilyen alkalmasság tovább erősíti a versenyjog egyre jelentősebb elmozdulását a magánjog irányába. (E tekintetben legalábbis mindenképpen.)

Ehhez egy alapvetően egyértelmű megállapítást tesz hozzá, aminek azonban jelentős a hatása. Ugyanis kifejti, hogy a versenyjogi jogsértés miatt elszenvedett kár után kártérítés ítéltető. Ismét a polgári jogra utal ezzel, ami szerint, aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni.⁴⁵ A versenyjogban azonban a jogellenes károkozás megtérítése nem olyan egyértelmű, így célszerű volt azt explicite kimondani.

Mint általában a Zöld Könyvek, úgy ez is a megelőző bírósági gyakorlaton alapul. Így célként megjelöli a *Courage ügyben* megfogalmazott elrettentés követelményét.⁴⁶ A jogfejlődés egy kifejezetten hatékony módja az, amikor a már létező bírósági gyakorlat jogszabályi megerősítést is nyer. Igaz, hogy egy Zöld Könyv még nem tekinthető jogalkotásnak, mégis egyértelművé teszi a jogalkotói szándékot. Ezért a sikeresen működő irányvonal az Európai Unió jogpolitikájának részévé válhat. Pozitív, hogy az unió szintjén is levonták a megfelelő következtetéseket, amelynek eredményei bár a jövőre vannak bízva, mégis igencsak kecsegtetőek.

A probléma ismertetése során fontos kiindulási alapokat fektet le a Zöld Könyv. Ahogy a vizsgált forrás fogalmaz: a 25 tagállamban a jog ezen területe „teljesen alulfejlett”. A Bizottság mindezt az általa e témában kiadott Tanulmányban is kifejtette.⁴⁷

A Tanulmány a problémákat a tagállamok mind anyagi, mind eljárásjogi szabályaira vezette vissza, amik jogbizonytalanságot okoznak.⁴⁸ A kérdéses irat akadálynak tekinti többek közt, ahogy erre a Zöld Könyv is utal, a károsultak számára a bizonyítékokhoz való hozzájutást, a kár fogalmának konkrét meghatározását és az ún. 'passing-on' védelem lehetőségét.⁴⁹

⁴⁵ Ptk. 339.§ (1) bekezdés.

⁴⁶ Az ítélet 26. és 27. pontjai.

⁴⁷ Quantifying antitrust damages - Towards non-binding guidance for courts, Study Prepared for the European Commission, Oxera and a multi-jurisdictional team of lawyers led by Dr Assimakis Komninos, Luxembourg, Publications Office of the European Union, December 2009, a továbbiakban: Tanulmány.

⁴⁸ A Tanulmány 20. oldala.

⁴⁹ Azaz, hogy a megemelkedett árak egy részét vagy egészét a vállalkozások a saját fogyasztóikra hárítják át – lásd: Whish és Bailey: 300. o..

A 'passing-on' védelem először az Egyesült Államokban jelent meg, a *Hanover Shoe* ügy kapcsán 1968-ban.⁵⁰

Az amerikai Legfelsőbb Bíróság a következőket mondta ki: „... azok, akik megsértik a versenyjogot (az eredeti szövegben: trösztellenes jogot - a szerz.) árrögzítéssel vagy monopolizálással, maguknál tartanék a jogsértésből származó előnyt, mert senki se lenne képes eljárást indítani velük szemben.”⁵¹

Annak meghatározása, hogy mekkora volt az így áthárított összeg, már itt is felmerült problémaként. Az ottani Legfelsőbb Bíróság így ugyanabban a pontban eszerint fogalmazott: „Nem vagyunk megelégedve azzal az állásponttal, hogy a pusztán gazdasági megfontolások azt kívánják, hogy elismerjük ezt a fajta védekezést. Széles körű tényezők befolyásolják egy vállalkozás ár meghatározási politikáját. ... A háromszoros kártérítésre irányuló keresetek⁵² hosszú és bonyolult eljárást követelnének meg, amibe beletartoznának a szilárd bizonyítékok és a bonyolult elméletek.”

Ezzel szemben az EU-ban a legtöbb nemzeti „tort-jogban” úgy tűnhet, hogy a 'passing-on' védelem megengedett. Ugyanakkor nagyon kevés jogeset van ilyen jellegű versenyjogi ügyek kapcsán.⁵³

Az első ilyen eset az Unióban az *Ireks-Arkady* ügy volt.⁵⁴ Az alperesek⁵⁵ *inter alia* rámutattak arra, hogy a felperesek kizárták (vagy legalábbis meg lett volna rá a lehetőségük) a visszatérítés elmaradásából eredő kár elszenvedését azzal, hogy azt áthárítják a vásárlóikra. A Bíróság elviekben elfogadta ezt az érvelést, habár a kérdéses ügyben nem ez volt a helyzet.⁵⁶ Az *Ireks-Arkady* esetet követően több olyan ügy volt, ahol a Bíróság elfogadta a 'passing-on' védelem lehetőségét.⁵⁷

Az eltérő tagállami hagyományok egyik további kedvezőtlen hozománya az is, hogy eltérő az egyes nemzeti bíróságok jogosítványa a tekintetben, hogy milyen alapon ítélnék kártérítést.

⁵⁰ *Hanover Shoe, Inc. v. United Shoe Machinery Corp.*, 392 U.S. 481 (1968).

⁵¹ Az ítélet II. pontja, fordítás tőlem.

⁵² Angol eredetiben: '*treble damage actions*' – az amerikai jogrendszerre jellemző speciális jogintézmény.

⁵³ Norberg, Sven, Dr.: Some elements to enhance damages actions for breach of the competition rules in Articles 81 and 82 EC, 32nd Annual International Antitrust Law & Policy Conference, Fordham, New York, 22 September 2005, 12. o., a továbbiakban: Norberg: Some elements

⁵⁴ 238/78. sz. ügy, *Ireks-Arkady GmbH kontra az Európai Közösségek Tanácsa és Bizottsága*, [EBHT 1979 oldal 02955].

⁵⁵ A Tanács és a Bizottság.

⁵⁶ Az ítélet 14. pontja.

⁵⁷ Lásd többek közt: 68/79. sz. ügy, *Hans Just I/S kontra Ministeriet for Skatter og Afgifter*, [EBHT 1980 oldal 00501], 26. pont; 199/82. sz. ügy, *Amministrazione delle Finanze dello Stato kontra (SpA) San Giorgio*, [EBHT 1983 oldal 03595], 18. pont; C-441/98 és C-442/98. sz. egyesített ügyek, *Mikhailidis kontra Asphaliseon (IKA)* [EBHT 2000 oldal I-07145], 31. pont.

Ilyen lehet, hogy figyelembe veszik-e a méltányosságot vagy a legésszerűbb, leginkább közelítőleges kártérítést ítélnék.⁵⁸

Ezért egy hatékony rendszer létrehozása vált szükségessé. Ezzel kapcsolatban ismét a *Courage ügyre* hivatkozik. Kimondja, hogy közösségi szabályozás hiányában a kártérítésre vonatkozó eljárási szabályokat a nemzeti jogrendszereknek kell megállapítaniuk.⁵⁹ Továbbá (az előzetes döntéshozatali eljárást kivéve) ezekben a kérdésekben csak a nemzeti bíróságoknak van joghatósága.

Majd ezzel összefüggésben egy igencsak súlyos problémát vázol fel: „*A különböző tagállamokban jelentős akadályok állnak fenn a közösségi antitröszt jog megsértésére visszavezethető kártérítési keresetek hatékony kezelését illetően.*”⁶⁰ Sajnálatos, hogy nem ad pontos támpontot, hogy mik azok az akadályok, illetve mire vezethetőek vissza. Igaz ugyan, hogy ezzel a kérdéssel bizottsági tanulmány is foglalkozik, amiben ezt a kérdést a Bizottság részletesebben kifejtette. Mégis bizonyos szinten itt is meg lehetett volna említeni.

A versenyjog szempontjából érdemes, hogy versenyhatóság eljárásától függetlenül is lehetővé teszi a kárigények érvényesítését. Ennek lehetősége azért fontos, mert egyrésztől sok időt megspórol a károsultnak. Ugyanis a sérelmet szenvedőnek nem kell kivárnia az olykor hosszadalmas hatósági eljárást, amit ráadásul bírósági eljárás is követhet. Ezek együttes hossza a hatékony igényérvényesítés akadálya lehet. Legfőképpen igaz ez akkor, ha adott esetben a hatósági vagy az azt követő bírósági eljárás nem marasztalja el a vizsgálat alá vontat. A másik oldalról pedig azért is kedvező, mert eljárás hiányában is (legalábbis elviekben) lehetséges a kárigények érvényesítése. Azért tettem hozzá, hogy 'elviekben', mert alapvetően akkor működik jól egy nemzeti versenyhatóság, ha lehetőség szerint minden egyes potenciális versenyjog sértővel szemben eljárást indít. Ezért megfeleltethető egy megdönthető vélelemnek, miszerint minden ilyen esetben eljárás fog indulni.

A másik oldalról viszont meg kell állapítani annak előnyét, hogy a károsult az esetleges eljárás *alatt* is indíthat kártérítési kereset. Mindezt anélkül, hogy be kelljen várnia a jogerős ítéletet. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor egy némiképp visszás helyzet is kialakulhat. Ugyanis nem lehetetlen, hogy a folyamatban lévő versenyjogi eljárás alatt, azzal párhuzamosan

⁵⁸ Az utóbbihoz lásd: a *Stockholms tingsrätt* (Stockholmi Kerületi Bíróság) a T 32799-05 és T 34227-05 sz., (*Europe Investor Direct AB és mások kontra VPC Aktiebolag*) egyesített ügyekben hozott 2008. november 20-i ítélete, az utóbbihoz: *Corte Suprema di Cassazione* (Olaszország), 2007. február 2-i döntése, ügy No 2305 (*Fonditaria SAI SpA v Nigriello*).

⁵⁹ Ítélet 29. pontja.

⁶⁰ 1.2. pont.

megindul a kártérítési igény iránti per is. Az is elképzelhető, hogy a kártérítés előbb jogerőre emelkedik, mint a versenyjoggal kapcsolatos döntés.

Itt merül fel az a kérdés, hogy mi történik abban az esetben, ha a polgári bíróság megítéli a kártérítési igényt, míg a versenyhatósági vagy adott esetben azzal összefüggő bírósági eljárás nem vezet marasztalásra. Ilyenkor az a furcsa helyzet áll fenn, hogy a kártérítésről döntő bíróság egy olyan magatartás miatt ítél meg kártérítést, amit utólag jogerősen nem minősítenek jogellenesnek. Ennek lehetősége leginkább elvi szintű. Jól látható, hogy csekély az esély arra, hogy a kártérítési per előbb befejeződjön, tekintettel arra, hogy a kártérítésre marasztalt félnek (és adott esetben a károsultnak is)⁶¹ lehetősége van a jogorvoslatra. Az viszont egyáltalán nem kizárt, hogy a versenyhatóság a kártérítési eljárást követően szerez tudomást az esetleges versenyjogi jogsértésről. Mindez így összességében nem egy elhanyagolható szempont.

Levonható ezért a következtetés, hogy (teljes mértékben támogatható módon) a károsultak védelme mindent megelőz. Másrészről viszont bizonyos értelemben nehézséget okozhat az igényérvényesítőnek, ha a kérelmének benyújtása előtt nem folyt eljárás az általa jogsértőnek vélttel szemben. Ebben az esetben ugyanis a felperest (azaz a károsultat) terheli a károkozás és a kár tényének, valamint a károkozás jogellenességének bizonyítása.⁶² A bizonyítás nyilvánvalóan egyszerűbb egy már meglévő ítélet alapján, valamilyen szinten pedig a folyamatban lévő eljárás alapján is.

A főbb kérdések kapcsán a Bizottság rávilágít, hogy mekkora jelentősége van a tagállamok észrevételeinek. Ugyanis a Bizottság többek közt ennek alapján dönti el, hogy egyáltalán szükséges-e a közösségi (uniós) szintű szabályozás.⁶³ Így a tagállamok felelőssége e területen egyáltalán nem elhanyagolható. Valamilyen szinten ezáltal az uniós szintű jogalkotás aktív részeseivé válhatnak.

Elsőként a főbb kérdések közt rögtön egy olyan pontot emel ki, amely nélkül – legalábbis a Bizottság szerint – nem épülhetne ki egy közös szabályozási mechanizmus. Ez pedig a bizonyítékok kérdése. Némiképp meglepő, hogy egy alapvetően versenyjogi kérdéskör kapcsán egy polgári eljárásjogi kérdést tart a legfontosabbnak. Itt természetesen két érvet is fel lehet hozni. Egyrészt azt, hogy a versenyjogban is szükség van eljárásjogi szabályokra. Másrészt pedig, ahogy erről már esett szó korábban, az esetleges bírósági eljárásban is nélkülözhetetlen.

⁶¹ Itt az 'adott esetben'-t abban az értelemben használom, ha a károsult igényérvényesítése eredményes.

⁶² Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2010, 294. oldal.

⁶³ 2. pont.

Ezen a ponton visszautalnék arra az esetre, amikor a magánfelek megelőző hatósági vagy bírósági eljárás nélkül indítanak kártérítési pert.⁶⁴ Ahogy ezt a Zöld Könyv is kifejti,⁶⁵ ilyen esetekben a károsultnak igencsak nehéz a bizonyítás, mivel a szükséges dokumentumok rendszerint a versenysértő vállalatnál található. Ezért a Zöld Könyv az ezekhez való hozzájutást 'kulcselemnek' tekinti. Kulcselem a bizonyítékok átadása és a bizonyítékokhoz való hozzájutás más módon való biztosítása miatt is. Arról azonban nem szól, hogy milyen „más módon” képzei el az azokhoz való hozzájutást.

Két lehetséges megoldás tűnik ésszerűnek. Elsősorban az „önkéntes jogkövetés”, azaz amikor a kérdéses vállalkozás önként adja át a kért dokumentumokat az igénylőnek. Természetesen ebben a körben figyelembe kell venni a társaság üzleti titokhoz való jogát.⁶⁶ Továbbá szintén a vállalkozások érdekében a kérelmezőnek alaposan meg kellene indokolnia, hogy miért is van szüksége a kért adatokra. Ez nyilvánvaló terhet jelentene a károsultnak, azonban a vállalkozások üzleti titokhoz való joga e tekintetben elsőbbséget kell, hogy élvezzen.

A bizonyítás során felmerülő másik követelmény, amit a Zöld Könyv javasol az az, hogy az alperes hozza nyilvánosságra a versenyhatóságnak megküldött dokumentumokat.⁶⁷ Nem szükségszerű ez a teher, amit a félre helyez. Ahogy a továbbiakban ki is fejti, a kérdéses dokumentumok a Bizottság, illetve a nemzeti versenyhatóságok birtokában is megtalálhatóak. Így egyszerűbb lenne, ha az említett szervek juttatnák el az iratokat a kérelmezőnek. Biztonságosabb is lenne, ha a versenyhatóság feladatkörében minden szükséges, illetve kérelmezett adatot kiadhatna. Ilyenkor ugyanis nem állna fenn érdek összeütközés, mintha az alperes szolgáltatná az akár ellene is felhasználható bizonyítékokat. A károsultnak is előnyösebb lenne, ha garantálnák, hogy egy független szervvel kell kapcsolatban állnia.

A Zöld Könyv egy jó érvet hoz fel arra nézve, hogy miért az alperesre delegálná a bizonyítékszolgáltatási kötelezettséget. Mégpedig a hatóságok adminisztratív terheinek csökkentését. A nemzeti versenyhatóságok nyilván örömmel fogadták ezt, azonban a fentiekre tekintettel továbbra is fenntartom, hogy mégis vállalniuk kéne a plusz terhet. A feladat ellátása megoldható lenne az apparátus növelésével, természetesen anélkül, hogy ez túlzott bürokratizálódáshoz vezetne.

⁶⁴ Ahogy a Zöld Könyv fogalmaz: 'önálló keresetek', 2.1. pont.

⁶⁵ 2.1. pont.

⁶⁶ Ez a versenyjog egyéb területén (lásd az ügyész és az engedélyével a nyomozó hatóság joga, hogy az ügy irataiba betekinthessen) is problémás kérdés, hogy mire hivatkozhat e körben a vállalkozás és mire nem – lásd ehhez a Tpt. 55.§ (2)-(4) bekezdéseit.

⁶⁷ 2.1. pont.

Majd a Zöld Könyv azt is hozzáteszi, hogy a feleknek meg kell állapodniuk a dokumentumokhoz való hozzáférésről. Ez egy némileg értelmetlen szabály. Egyrészt a bizonyíték birtokosának nyilván át kell adnia a bizonyítékot és a kérelmező azt önhatalommal nem szerezheti meg tőle. Amennyiben mégis önhatalommal szerezne meg, azt a későbbi eljárás során nem használhatná fel bizonyítékként.⁶⁸ A rendelkezés célja nyilvánvalóan a felek békés vitarendezésének elősegítése.

A peren kívüli vitarendezés azonban az esetek sajnálatos többségében nem lehetséges. Versenyjogi ügyekben nem ismert a mediáció intézménye. A magánjogi igényérvényesítés elsődleges színterei a bíróságok. Reálisan szemlélve a helyzetet megállapítható, hogy a felek érdekei oly mértékben eltérőek a kártérítés kapcsán, hogy a bíróságon kívüli megállapodásuk esélye csekély. Így pedig a károsultnak a legtöbb esetben fenntartással kéne kezelnie a másik féltől kapott iratok valódiságát, illetve azt, hogy minden releváns dokumentumot átadott-e.

Egy laikustól nem várható el, hogy mérlegelni tudja, hogy gazdasági szereplő milyen szakmai iratokkal látta el. Még akkor sem, ha mindenkinek minden esetben megvan a lehetősége, hogy hozzáértő jogásszal konzultáljon a kérdéssel. A végeredmény így mégis az lenne, hogy a bíróságnak bizonyítási eljárást kell lefolytatnia, hogy megbizonyosodjon a szükséges követelmények elfogadhatóságáról.

Ez nyilvánvaló többletterhet jelentene a bíróságoknak. Felmerül a kérdés, hogy ha a Bizottságot ennyire aggasztotta a versenyhatóságok többletterhe, akkor miért nem foglalkozott a bíróságok esetleges többletterhével. Márpedig az is a tervezett lépés egyik ésszerű következménye lenne és megfontolás tárgyát kell képezze.

Az eljárás teljes hossza pedig semmivel sem lenne rövidebb. Így az elérni kívánt cél, miszerint gyorsítsuk az eljárást, nem valósulna meg. Ellenben, ha a bíróság a nemzeti versenyhatóságtól kapná meg a szükséges dokumentumokat, azok valódiságára nézve nem kéne bizonyítást lefolytatnia. Igaz ugyan, hogy a bíróságot nem köti más hatóság döntése.⁶⁹

Ennek ellenére mégis valószínű, hogy azt a bíróság inkább fogadja el valósnak, mintha azt a felek nyújtották volna be. Feltételezhető, hogy ez más tagállamokban is hasonlóképpen működik, mivel a Zöld Könyv ennek eldöntését „különös fontossággal bíró kérdés”-nek titulálja.⁷⁰ Teljesen egyet lehet érteni ennek a kérdésnek a kiemelkedő jelentőségével. Ezért ez

⁶⁸ Igaz ugyan, hogy a Pp. erre nézve nem tartalmaz konkrét szabályt, mégis a 206. § (1) bekezdésében kimondja, hogy a bíróság a bizonyítékokat meggyőződése szerint bírálja el. Kevés az esélye ezért, hogy elfogad egy önhatalommal megszerzett bizonyítékot.

⁶⁹ Pp. 4. § (1).

⁷⁰ 2.1. pont.

a megoldási javaslat mindegyik szereplő érdekét szolgálná. Kivéve talán a versenyhatóságét, de a megfelelő kibővített apparátussal ez sem okozna problémát a számára.

A továbbiakban úgy épül fel a Zöld Könyv, hogy feltesz különböző kérdéseket, amikre megoldási alternatívákat ajánl fel. Ezek után pedig pár mondatos véleményeket fűz a kérdésekhez. Így én is e gondolatmenet mentén haladnék tovább, kiemelve a fontosabb pontokat.

A bizonyítással kapcsolatban a fentebb leírtakhoz képest egy új javaslat jelenik meg, miszerint a bizonyítékok megsemmisítésére kell-e szankciót alkalmazni. A szankció lehetősége egy alapvető fontosságú kérdés. Arra a kérdésre, hogy kell-e szankcionálni azt, aki bizonyítékot megsemmisít, a válasz egyértelmű IGEN. Ehhez további magyarázat nem szükséges, mivel nyilvánvaló, hogy milyen károkat okoz, ha bármilyen bizonyíték megsemmisül. Meg kell viszont említeni a prevenció jelentőségét.

Ezt a magyar Tpv. az ideiglenes intézkedéssel teszi meg. Sürgős esetnek minősíti a bizonyíték megsemmisülésének lehetőségét. Ilyenkor az ellenfél meghallgatása mellőzhető.⁷¹

Egyébiránt amennyiben ez mégsem sikerülne, a legnyilvánvalóbb szankciónak a pénzbüntetés tűnne. Problémás lehet ennek mértékének a megállapítása. Ezért egy olyan rendszert kéne kiépíteni, amely az egyedi esetek összes körülményeit figyelembe veszi. Ugyanakkor nem lehet eltekinteni attól, hogy a szankcionálás tagállamonként eltérő a nemzeti sajátosságokat figyelembe véve. Így a jelenlegi helyzetben tanácsosabb lenne, ha a szankció megállapításának körülményei tagállami jogkörbe kerülne. Hiányosság, hogy erre nézve nem tartalmaz javaslatot a Zöld Könyv, hogy milyen szankciókat vél megfelelőnek.

Következő kérdés a vétkesség szükségessége.

Itt előkerül egy olyan probléma, amiről már a *Courage ügynél* is volt szó hasonló formában. Azaz, hogy a versenyjogi jogsértés már önmagában vétkességet feltételez-e vagy sem. Illetve, hogy kell-e egyáltalán bizonyítani a vétkességet. Amit első opcióként felajánl, az áll legközelebb a magyar jogrendszerhez. Vagyis, hogy elégséges a jogsértés bizonyítása. A Ptk.-ban egyáltalán nem szerepel a 'vétkesség' kifejezés.

A vétkességnél jóval lényegesebb a Zöld Könyv következő területe, a kár, illetve annak alapján a kártérítés meghatározása.

Két fő megoldást lát a károk megállapítása tekintetében; egyrészt a kompenzáció, másrészt a jogsértésből származó haszon visszatérítésének elvét. Az előbbi nyilván a tágabb kategória. A bizottsági jogalkotásból úgy tűnik, hogy a nagyobb fokú védelmet részesíti előnyben. Annak

⁷¹ Tpv. 88. § (11) bekezdés.

pedig egyértelműen a kompenzáció felel meg jobban. A kompenzáció egyetlen hátulütője, hogy a megállapítása igencsak nehéz. Míg a jogsértésből származó haszon mértéke többnyire egyértelmű, az már távolról sem, hogy azon felül mi az, ami még „belefér” a kompenzációba. Mint a legtöbb szubjektív kategória, ez is sok nehézséget rejt magában. Így fokozottan el kell kerülni a joggal való visszaélést és figyelembe kell venni a károkozó esetleges méltányolható magánérdekét is.

Két további lehetőséget is felajánl, ami már túlzó, rossz irányba vinné a kártérítési igényeket és a visszaélésszerű joggyakorlásnak adna talajt. Egyik a kamat, a másik pedig a kár megkétszerezése a horizontális kartellek esetén. Igaz, hogy ez utóbbit bírói mérlegelés tárgyává tenné, azonban egyik álláspont sem segítené elő az elérni kívánt célok megvalósulását. A kamat olyan teher lenne, amelyet az elmarasztalt vállalkozások zöme nem tudna teljesíteni. Így a kártérítés alapvető összegének teljesítése is veszélybe kerülne. Ugyanez igaz a kár megkétszerezésére is.

A továbbiakban a kár és a kártérítés meghatározására gazdasági modelleket állít fel, amire, e dolgozat tisztán jogi jellegére tekintettel, nem térnek ki.

A következő pont⁷² viszont annál lényegesebb a téma szempontjából. Ugyanis bizonyos szinten visszavisz a közérdekű keresetek kérdéséhez. Ez pedig a már említett ún. 'passing on' védekezés és ezzel összefüggésben a közvetett fogyasztók kereseti joga. Teljesen egyet kell érteni a Zöld Könyvvel, miszerint az említett védekezés megnöveli az egész folyamat összetettségét. Ennek oka, hogy „*a kárnak az ellátási láncban való pontos elosztásának meghatározása jelentős nehézségekbe ütközhet*”.⁷³ Magyarán igencsak nehézkes meghatározni, hogy mi az a költség, amit áthárított és mi az, amit nem.

A szükségszerűség bizonyítása további nehézség. Ezáltal a közvetett fogyasztók nem tudják bizonyítani az általuk elszenvedett kár mértékét. A kár és a jogsértő magatartás közötti oksági kapcsolat bizonyítása szintén egy további teher a számukra. Hasonló probléma az *Emerald ügyben* is felmerült. Elég megnyerő érv, hogy minek vonják be a közvetett fogyasztókat, ha gyakorlatilag semmilyen közük sincs a tényleges károkozóhoz. Szerződéses kapcsolat legalábbis biztosan nincs. Ugyanakkor, még ha közvetve is, de a közvetlen fogyasztót is érte kár.

Hosszadalmasabb és bonyolultabb, bár jogilag „tisztább”, ha a közvetlen szerződéses partnerüket perelik kártérítésért, aki aztán tovább pereskedhet a tényleges károkozóval. Ennek

⁷² 2.4. pont.

⁷³ 2.4. pont, 8. o.

a perhatékonysági és pergazdaságossági oldala is nyilvánvalóan borzalmasan magas, mégis jobb megoldás jelen pillanatban nem látszik.

Ide kapcsolódik a következő pont, a fogyasztóvédelem is.

Ezt a pontot egy olyan megállapítással kezdi, ami az egész magánjogi igényérvényesítés egyik alapvető „gyenge pontja”. Annyira fontosnak gondolom ezt a kérdést, hogy célszerű szó szerint idézni: *„Gyakorlati okokból nagyon valószínűtlen, illetve akár lehetetlen is, hogy fogyasztók vagy vásárlók az antitröszt jog megsértésére épülő kis összegű kártérítési pereket kezdeményezzenek.”*⁷⁴ Ez a probléma azóta foglalkoztat, amióta ezzel a témával dolgozom.

Először is, könnyen lehet, hogy a fogyasztók észre sem veszik, hogy megkárosították őket, mivel olyan minimális szintű az áremelkedés. Másodszor, ha észre is veszik, hogy emelkedtek az árak, az emelkedés nem olyan mértékű, hogy „értelmes legyen” perelni miatta. Gondoljunk csak bele és vegyünk egy példát szemléltetésül.

Ha 20 Ft-tal emelkedik a tojás ára, azt a fogyasztók általában észreveszik. Perelnek miatta? Nem hallottam olyan emberről, aki emiatt elindítana egy hosszadalmas és költséges eljárást. Az eljárás költségei (illetékek ... stb.), az ügyvédi munkadíj és még sorolhatnám, mind bőven meghaladják a kérdéses 20 Ft-ot. Azonban attól nem lehet eltekinteni, hogy itt mégiscsak jogsértés történt, ami „megtorlást” igényel. Így már csak a „megtorlás” módja lehet vita tárgya. Ennek fő eszköze a kártérítés, a kérdés innentől kezdve az, hogy milyen formában.

Az nyilvánvaló az előbbiekre tekintettel, hogy egyesével kizárt, hogy hatékonyan megoldható legyen a probléma. Itt jön be a csoportos perlés lehetősége. Ilyenkor nagyobb az esélye annak, hogy az érintettek érdekeltnek tartják magukat és belépnek a perbe. Azonban ez további problémákat rejt magában.

A legnagyobb ezek közül az, hogy hogyan lehet azonosítani az érintett fogyasztókat. Ennek a legegyszerűbb és leginkább bevált módja, ha országos terjesztésű napilapban teszik közzé a per tényét. Emellett gondot okozhat a fogyasztóknak, hogy hogyan bizonyítsák érintettségüket. A legkézenfekvőbb az lenne, hogy számlával bizonyítsák a szerződéses kapcsolatot, ami azonban a legtöbb esetben már nincs meg.⁷⁵ Végül ami szintén probléma, az az „opt-in” vagy az „opt-out” modellt lenne-e célszerűbb megvalósítani. A modellek közti választás lehetséges következményeire helyhiányra tekintettel nem térnek ki.

A fogyasztói szövetségek kereseti joga a hatékony igényérvényesítés egyik szükséges eleme. Ehhez a Zöld Könyv egy további garanciális védelmet biztosít, amikor külön fenntartja az

⁷⁴ 2.5. pont.

⁷⁵ Tekintettel arra, hogy a kisebb összegről szóló számlákat az emberek zöme nem tartja meg.

egyéni fogyasztók perindítási jogát. A két rendszer ugyanis csak együtt képes elérni a kitűzött célokat.

Ennek a pontnak⁷⁶ van egy további fontos felvetése, amire érdemes kitérni. Méghozzá azt a kérdést teszi fel a Zöld Könyv, hogy kell-e külön eljárás a kollektív perekre és a fogyasztói érdekvédelemre. A fogyasztói érdekvédelem a már említett fogyasztói csoportok révén valósítható meg a leghatékonyabban. Emellett a hatóságok, azok közül is leginkább a fogyasztóvédelmi hatóság az, amelyik az ilyen eljárásokra alkalmas lenne. Ez szintén a békés vitarendezés előmozdítását szolgálná. Amennyiben viszont a peren kívüli megállapodás nem sikerülne, akkor a következő szint lehetne a kollektív perlés (a Zöld Könyv szóhasználata szerint) vagy adott esetben az egyéni fogyasztói igényérvényesítés.

Először is a fogyasztóvédelem '*kollektív*' és nem '*közérdekű*' keresetekről beszél a tanulmányozott Könyv. A terminológia közti eltérés arra vezethető vissza, hogy a magyar jogi szaknyelvben nem gyökeresedett meg behatóan a '*közérdekű*' kereset kifejezés.⁷⁷

Másik említésre méltó szóhasználata, hogy „*vásárlói csoportok*”-ról szól, „*akik nem végső fogyasztók*”. Itt egy olyan helyzetről van szó, ahol a fogyasztók közvetlenül érintettek, mivel a károkozóval állnak szerződéses kapcsolatban. A '*vásárlói csoportok*' kifejezés egyfajta szűkítés a fogyasztókhoz képest. Ezáltal a jogalkotó egy határt akar szabni az igényérvényesítésnek, ami szorosabb kapcsolatot előfeltételez a károsult és a károkozó közt. Messzemenően pártolandó a korlátozás.

Az ilyen jellegű ügyekben központi kérdés a perköltségviselés. Így a Zöld Könyv olyan szabályok bevezetését javasolja, amelyek csökkentik a felperes költségkockázatát.⁷⁸ Egy innovatív és pozitív ajánlás, hogy a pervesztes csak akkor viselje a költségeket, ha kárigényével nyilvánvalóan megalapozatlanul lépett fel. Ez egyben megakadályozná a joggal való visszaélést is. Arról nem is beszélve, hogy megnyitná a szélesebb körű igényérvényesítés lehetőségét az előzőekben említett szűkítéshez képest. Ugyanis az érintett fogyasztónak nem kéne attól tartania, hogy esetleges perveszteség esetén több lesz a költsége, mint amire az eljárás irányult. Ezáltal többen élnének a garantált jogi eszközök igénybevételeével. Így minden szempontból támogatható. Nehéz elképzelni, hogy ezt a tagállamok se támogassák.

Összességében megállapítható, hogy a Zöld Könyv célkitűzései pozitívak és előre mutatóak voltak. Igyekezett az eltéréseket kiegyenlíteni és az összes tagállam számára elfogadható

⁷⁶ 2.5. pont.

⁷⁷ Ezt mutatja az is, hogy a Pp. módosításához benyújtott javaslat (T/11332. számú törvényjavaslat) csoportos keresetindításról beszélt. Bár a javaslatot nem fogadta el a parlament, mégis látszik ebből, hogy mennyire nem kiforrott a magyar szóhasználat.

⁷⁸ 2.6. pont.

irányt mutatni. A kellően megindokolt alap után pedig tekintsük át, hogy hogyan alakult a jogalkotás további fázisa.

B. Fehér Könyv⁷⁹

A Zöld Könyv megalkotása után három évvel a Bizottság elkészítette az *EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről szóló Fehér Könyvet*.⁸⁰

A Zöld Könyvhöz hasonlóan először a Fehér Könyv is lefekteti a célkitűzéseit, illetve rögzíti, hogy miért van rá szükség egyáltalán. Rögtön az elején emlékeztet ezért a már vizsgált *Crehan és Manfredi ügyekre*, ahol a Bíróság megállapította, hogy a károsultak kártérítéshez való jogát az uniós jog garantálja.

A Fehér Könyv negatívan értékeli, hogy a Zöld Könyv megjelenése óta eltelt időben ritkán térítették meg a versenyszabályok megsértésből eredő károkat. További hiányosság, hogy csak kevés tagállam vezetett be szabályokat a versenyjogi jogsértésekből származó igényérvényesítés megkönnyítése végett.⁸¹ A hatásvizsgálati jelentés kibővíti a Zöld Könyvben megfogalmazott problémákat. Az elszenvedett kár meghatározásának nehézségeivel kapcsolatban már nemcsak a közvetett és közvetlen fogyasztókat jelöli meg károsultakként, hanem a társadalmat is mint egészet. Így a problémakör komplex összefüggésbe került, tovább növelve a jelentőségét. Ami még súlyosabb gond, hogy az ilyen jellegű jogsértések zömét továbbra sem sikerült teljes egészében felderíteni.⁸²

A jelentés 13 és 37 milliárd € közötti összegre becsüli a fogyasztók és más károsultak összes elszenvedett kárát.⁸³ A kár magába foglalja a túlzó árak mellett az ún. „holtteher veszteséget” is.⁸⁴ Ezeknél talán még nehezebb azoknak a károknak a felbecsülése, amelyek a gazdasági és munkaügyi fejlődéshez járulhattak volna hozzá. Érdekes adalék, hogy a kérdéses versenyjogi

⁷⁹ Brüsszel, 2.4.2008, COM(2008) 165 végleges, {SEC(2008) 404, SEC(2008) 405, SEC(2008) 406}.

⁸⁰ A továbbiakban: Fehér Könyv.

⁸¹ Ilyen volt például a 7. módosítása a német versenykorlátozás ellenes törvénynek 2005-ben, ami a korábbi német versenyhatósági döntések eredménye volt – ehhez lásd: a Fehér Könyvhöz fűzött hatásvizsgálati jelentés 2.4 – a továbbiakban: hatásvizsgálati jelentés.

⁸² Hatásvizsgálati jelentés 2.2.

⁸³ A becslés alapja a Bizottság által 2002. és 2007. közt a kartellekre kirótt bírságok összegének éves átlaga – hatásvizsgálati jelentés 2.2, 15. o..

⁸⁴ A közgazdaságtanban azt az értéket nevezik „holtteher veszteségnek”, amelyről lemondtak azok a vásárlók, akik a terméket adott áron megvásárolták volna, de annál magasabb ár mellett már tartózkodtak annak megvásárlásától – lásd: Útmutató Tervezet a károk számszerűsítése az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben, 41. o..

károkozások⁸⁵ az EU GDP-jének 2007. évi összege alapján 0,23 és 0,67 % közötti fogyasztói jólét csökkenést eredményeztek.⁸⁶

A Zöld Könyv tapasztalatait levonva a Fehér Könyv arra a következtetésre jut, hogy a versenyjogi kártérítési keresetek hatékonyságát úgy lehetne növelni, ha együttesen alkalmazzák az uniós és a nemzeti intézkedéseket⁸⁷. Azaz az uniónak megosztott hatáskört terveznek e körben. Ellentmondásos az, hogy egyébként az Unió kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a belső piac működéséhez szükséges versenyszabályok megállapítása során.⁸⁸ Az viszont igaz, hogy a kártérítés egy olyan érzékeny terület, ami nem tudna a tagállamok közreműködése nélkül funkcionálni. E tekintetben az Unió csak a minimumszabályokat határozná meg és ezen felül a tagállamok választhatnák meg a szabályozás módját és mértékét. A minimumszabályok bevezetése mindenfajta igénynek megfelelne és az egyes tagállamok szabályainak közelítését is elősegítené. A Fehér Könyv által felvázolt elképzelésben, miszerint mindez kiegyenlítettebbé fogja tenni a versenyfeltételeket, csak reménykedni lehet.⁸⁹

Az Európai Parlament is egyetértett abban, hogy a Zöld Könyvet követően működő jogorvoslati mechanizmusok a versenyjogi szabályok megsértése esetén nem garantálják európai szinten a 101. cikk hatékony érvényesülését.⁹⁰ A parlamenti állásfoglalás szerint továbbá torzítja a belső piaci versenyt, ha az egyes tagállamokban eltérő a szabályozás. A Parlament a korábbiakkal megegyezően a békés, peren kívüli vitarendezést és a versenyjogi igényérvényesítéshez szükséges nemzeti polgári eljárásjogi szabályok pontos kidolgozását elengedhetetlennek tartotta.

A korábbiakhoz képest újdonság, hogy az állásfoglalás kiegészítő jellegűnek tartja a magánjogi igényérvényesítést a közjogihoz képest.⁹¹ Azaz a magánfeleknek annyiban lenne lehetőségük az igényérvényesítésre, amennyiben a hatóságok nem járnak el. Ez egy újabb ellentét az eddigiekkel. Eddig ugyanis a Könyvek azt hangsúlyozták, hogy mennyire lényeges a magánjogi igényérvényesítés megnyitás minél szélesebb kör számára. Ezzel szemben a Parlament ezt a lehetőséget másodlagossá tenné. Az Európai Parlament emellett fenntartja magának a jogot, hogy vizsgálatot folytasson, ahol erre szükség van.

⁸⁵ A hatásvizsgálati tanulmány csak a kőkemény kartelleket vizsgálta.

⁸⁶ Hatásvizsgálati jelentés: 2.2. pont.

⁸⁷ Fehér Könyv 1.1. pont.

⁸⁸ EUMSz. 3. cikk b) pont.

⁸⁹ 1.1. pont.

⁹⁰ 2007. április 25-i állásfoglalás (2006/2207(INI)).

⁹¹ Az állásfoglalás 3. bekezdése.

Majd a Fehér Könyv áttér a célkitűzéseinek kifejtésére. Elsődleges célként jelöli meg a károsultak jogi helyzetének javítását, amelyet a teljes kártérítés elve alapján tart megvalósíthatónak.⁹² A magyar Ptk. a rosszhiszemű álképviselőnél és az érvénytelen szerződés esetén akkor írja elő, ha a felek valamelyike a harmadik személlyel szemben rosszhiszemű volt.⁹³ Ebből jól látható, hogy a magyar jog igencsak szűk körben engedi meg a teljes kártérítés lehetőségét. Így nehezen belátható, hogy versenyjogi igényeknél miért kéne bevezetni főszabálynak egy a polgári jogban egyébként kisegítő jellegű szabályt.

Ezt követően a forrás hatékonyabb *kártalanítási* eszközökről beszél. A *kártalanítás* kifejezés először jelenik meg a Könyvek szóhasználatában. Eddig ugyanis csak *kártérítésről* volt szó mindkét esetben. A kártalanítás a kártérítéshez képest bizonyos fokban visszalépést jelentene. Amennyire ritka és kisegítő jellegű a teljes kártérítés, úgy a kártalanítás is. A magyar jogban jellemzően kisajátítás⁹⁴ vagy szükséghelyzet⁹⁵ esetén van rá mód. Mindkét jogintézmény kötelező tartalmi eleme, hogy a károkozás *jogos* legyen. Ez a vizsgált versenyjogi helyzetben értelemszerűen kizárt. A terminológiai zavar feltehetően fordítási hibának tudható be.⁹⁶ Még inkább megdöbbentő, hogy a szövegben a *kártalanítás* kifejezés szerepel, mivel ugyanabban a mondatban azt fűzi hozzá, hogy a versenyjogi jogsértés költségeit a jogsértő fél viselje.

A versenyjoggal kapcsolatos kártérítési jog fejlődésének legfőbb előnyeként az elrettentést jelöli meg a Könyv. Jelentősége abban rejlik, hogy a lisszaboni stratégia kulcselemeként a torzulásoktól mentes versenyre van szükség a belső piacon.⁹⁷ A torzulás legkézenfekvőbb megakadályozása pedig az elrettentés. Bár azt nem mondja ki az anyag, hogy miként képzei el az elrettentés, annak előfeltételeként viszont a versenykultúrát adja meg. Jó olyan univerzális elvek bevezetése e tekintetben, mint a források jobb elosztása, a gazdaság hatékonyságának növelése, az innováció fokozása és az árak csökkentése.⁹⁸ Szép és fontos elvek, azonban egyiket se tartom ezek közül a versenykultúra részének.

Érdemi az a kijelentés miszerint a Fehér Könyvben tárgyalt kérdések *a károsultak valamennyi csoportjára, a 101. és 102. cikk megsértésének összes típusára és minden gazdasági ágazatra kiterjednek.*⁹⁹ Némiképp csalódást kelt ugyanakkor, hogy hozzáteszi, hogy mindez csak *elvieken* valósul meg. Nyilvánvalóan nem fejt ki, hogy miért csak elvieken. Arra lehet

⁹² 1.2. pont.

⁹³ Az álképviselő: Ptk. 221. § (2) bekezdés; az érvénytelen szerződés: Ptk. 238. § (2) bekezdés.

⁹⁴ Ptk. 177. §.

⁹⁵ Ptk. 107. §.

⁹⁶ Az angol nyelvű változatban a '*compensation*' kifejezés szerepel, ami egyaránt jelent *kártérítést és kártalanítást is*.

⁹⁷ 1.2. pont.

⁹⁸ 1.2. pont.

⁹⁹ 1.2. pont.

következtetni, hogy még maga a Bizottság is úgy véli e munkájában, hogy bármennyire szeretnék is, a védelem nem lesz teljes körű. Remélni lehet, hogy a cél ennek ellenére továbbra is az marad, hogy maradéktalanul megvalósuljanak a lefektetett elvek és célkitűzések. Azonban belátható, hogy ehhez további szabályozásra lenne szükség. Felehetően emiatt fogalmazott ilyen óvatosan a Könyv.

A javasolt intézkedések témakörét egy nélkülözhetetlen kérdéssel, a jogosulti kör meghatározásával kezdi.

A *Manfredi ügyből* kiindulva a közvetett fogyasztókat is beveszi az érintetti körbe, ugyanis a Bíróság ott „*bármely személy*”-ről beszél mint akinek joga van a kártérítéshez.¹⁰⁰

Dolgozatom szempontjából különösen jelentős, hogy a kollektív keresetek két típusát ajánlja fel.

Az elsőnél már az alkalmazott terminológia is említésre méltó. Ugyanis *példát statuáló* kereseteknek nevezi el. Ilyen kifejezéssel eddigi tanulmányaim során még egy jogterületnél sem találkoztam. Némileg a common lawra emlékeztet a megfogalmazás. Lényegében ez a módszer lenne megfeleltethető a közérdekű keresetnek. Itt ugyanis az arra feljogosított szervek járnának el az azonosított vagy meghatározott feltételekkel azonosítható érintett fogyasztók nevében.

A szervek kiválasztására további két lehetőséget vázol. Egyrészt a hivatalos kijelölést, ez teljesen tiszta. A másik lehetőség ellenben meglehetősen furcsa: *ad hoc* alapon, a konkrét eset összes körülményeire tekintettel. Feltehetően ebben a Bizottság sem volt teljesen biztos, hogy működne-e, mivel kérdőjelet tett az „*ad hoc*” szó után. Egy ilyen módszernek sok előnye és legalább annyi hátránya is lenne. Legfőbb előnye, hogy az egyedi esetre koncentrál. Minden arra külön jellemző sajátosságot be tudni építeni az eljárásba, ami ezáltal individualizálódik. Hátránya, hogy nincs egy egységesen kiépített rendszer, amire a felek támaszkodhatnak, így teret adva az éppen kizárni szándékozott jogbizonytalanságnak.

A kollektív kereset másik javasolt változata a *szabad részvételen alapuló közös keresetek*.¹⁰¹

Ez a változat az opt-in modellnek felel meg. Itt ugyanis a károsultak *kifejezetten* amellet döntenek, hogy egyéni kártérítési követeléseik ügyében együttesen lépnek fel. Ilyenkor az érintetteknek külön be kell lépniük a közös keresetekbe, hogy az esetleges pernyertesség esetén kártérítésben részesülhessenek. A másik oldalról viszont senki számára sem kötelező, hogy belépjen, az a felek saját döntésén alapul. Ez az eljárási autonómia igencsak támogatandó megerősítését jelenti.

¹⁰⁰ Az ítélet 61. pontja.

¹⁰¹ 2.1. pont.

E két, a kollektív keresethez kapcsolódó rendszer közös jellemzője, hogy csak egymást kiegészítve tudnak működni. Egyik a másik nélkül életképtelen. Ehhez csatlakozik harmadik lehetőségként, hogy a fogyasztók egyénileg is érvényesíthessék jogaikat. Azonban biztosítékot kell adva arra nézve is, hogy ugyanazon kárra ne nyújtsanak be többszörös kártérítést.¹⁰² Ennek gyakorlati megvalósítása nehéz feladat. Legjobban a széles körű információáramlással és az egyes szervek közötti aktív kapcsolattartással lehet elkerülni a többszörös perlés veszélyét. Mindezt a *ne bis in idem* elvének figyelembevételével.

A Fehér Könyv a Zöld Könyv logikáját viszi tovább amikor a következőkben a bizonyítékok kérdését vizsgálja.

A bizonyítékokhoz való hozzáférés kapcsán a 2004/48/EK irányelvből indul ki.¹⁰³ A szellemi tulajdonnak a versenyjoggal szoros kapcsolatára tekintettel nem meglepő, hogy a Bizottság innen vette át a szabályozás módját. Mindkét jogterület hasonló garanciákat igényel a bizonyítás szakszerű biztosítása érdekében.

Az első lényeges lépés, hogy a bíróságok szükség esetén elrendelhessék a feltételezett jogsértő ellenőrzése alá tartozó okiratokhoz való hozzáférést.¹⁰⁴ Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha a másik fél igényeinek bizonyításához van szükség azokra a bizonyítékokra, amelyek az ellenérdekű fél birtokában vannak.¹⁰⁵ Az irányelv továbbá előírja, hogy az a fél, aki a bizonyítékok kiadását kéri, igényének kielégítő megalapozásához az összes ésszerűen rendelkezésre álló bizonyítékot bemutassa, és megjelölje az igényeinek alátámasztását szolgáló bizonyítékokat.¹⁰⁶ A Fehér Könyv ugyanezt a „*tényállításokat tartalmazó beadványok ... szigorú bírósági ellenőrzése*”-ként fogalmazza meg.¹⁰⁷ A két forma nem fedi teljes egészében egymást, azonban céljukban megegyeznek és ugyanazt a hatást kívánják kiváltani.

A Bizottság ezért a fentiekre tekintettel több javaslatot is tesz.

A nemzeti bíróságokat kívánja felhatalmazni, hogy megfelelő feltételek mellett az eljárás feleit vagy harmadik feleket utasíthassanak a vonatkozó bizonyítékok ismertetésére. A magyar Pp. ezzel kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása a feleket terheli.¹⁰⁸ Ide kapcsolódó másik Pp. szabály,

¹⁰² 2.1.

¹⁰³ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

¹⁰⁴ Szellemi tulajdon irányelv (20) bekezdés.

¹⁰⁵ 2. szakasz, 6. cikk (1) bekezdés.

¹⁰⁶ Irányelv 2. szakasz 6. cikk (1) bekezdés.

¹⁰⁷ Fehér Könyv 2.2.

¹⁰⁸ Pp. 3. § (3) bekezdés.

hogy: „A bíróság a bizonyító fél kérelmére az ellenfelet kötelezheti a birtokában levő olyan okirat bemutatására, amelyet a polgári jog szabályai szerint egyébként is köteles kiadni vagy bemutatni.”¹⁰⁹ Valamint ugyanez vonatkozik a harmadik személyekre is.¹¹⁰

Ezt követően a Fehér Könyv feltételeket szab az ismertetésre.

Az első ilyen feltételről már volt szó korábban, azaz hogy a felperes benyújtott minden ésszerű rendelkezésre álló tény és bizonyító eszközt. Emellett további feltételek a következők: nem képes egyéb módon beszerezni a kért bizonyítékot; pontosította, hogy a bizonyítékok mely kategóriáinak ismertetését kéri; az ismertetés az ügyre nézve releváns, szükséges és arányos. Ezek mind olyan feltételek, amelyek az ügy pártatlan eldöntéséhez elengedhetetlenek. Ki kell emelni a szükségességet és az arányosságot, melyek általános alapelvek és e körben először kerülnek szóba. Mindkettő olyan elv, melyeknek eldöntése szubjektív mérlegelés kérdése a bíróságok számára.

Érthető módon a Könyv behozza az engedékenységet is. Lényeges, hogy az engedékenységet kérők nyilatkozatait is megfelelően megvizsgálják.

A Zöld Könyv is felvetette már, hogy milyen szankciókat kéne alkalmazni a bizonyítékokat megsemmisítőkkel szemben. E téren azonban a Fehér Könyv sem hozott túlzott változást. Mindösszesen annyit mond ki, hogy a nemzeti bíróságoknak „visszatartó erejű szankciókat” kell kiszabniuk ilyen esetekben. A szankció ilyen megnevezése túl sok támpontot nem ad a bíróságoknak. Gyakorlatilag a tervezet ezzel megmaradt azon a szinten, hogy egyedi mérlegelési körben hagyja a szankcionálás kérdését. Ez alapvetően nem baj. Másrészről viszont az uniós integrációs célkitűzéseknek jobban megfelelne, ha ugyanazokat a magatartásokat ugyanolyan szankciókkal sújtanák minden tagállamban. Az azonos versenyfeltételek ugyanis ezt kívánnák meg.

Megkerülhetetlen a tagállami versenyhatóságok döntéseinek kötelező erejének vizsgálata. Így erre a Fehér Könyv is részletesen kitér.

Először a Bizottság mint „legfőbb határozathozó” határozatainak kötelező erejét fekteti le.¹¹¹

Ennél lényegesebb, hogy a Bizottság „semmilyen okot nem lát arra, hogy a trösztellenes jogszabályok megsértéséből következő polgári kártérítési perek során miért ne fogadhatná el minden egyes tagállam megcáfolhatatlan bizonyítékként az Európai Versenyhatóságok Hálózatában részt vevő nemzeti versenyhatóság 81. vagy 82. (101. vagy 102. – a szerz.) cikkel

¹⁰⁹ Pp. 190. § (2) bekezdés, első mondat.

¹¹⁰ Pp. 190. § (3) bekezdés és 174. § (1) bekezdés.

¹¹¹ A Tanács 1/2003/EK Rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról, 16. cikk (1) bekezdés.

kapcsolatos jogerős határozatát.”¹¹² Ez megoldás lehetne a problémára és ugyanakkor teljes körűen elfogadható. Részletesebben nem térnék itt ki e kérdés fontosságára, mivel a Zöld Könyv kapcsán bővebben szó volt róla. Annyit érdemes csak itt külön megemlíteni, hogy a versenyhatósági döntések minden tagállamban bírói felülvizsgálat tárgyát képezik. A hatósági határozatok pedig akkor tekintendők jogerősnek, ha a további felülvizsgálat lehetősége kizárt.¹¹³ Így egy egységes európai rendszer látszik körvonalazódni.

A következő vizsgálandó pont a kártérítés problematikája.

Utal rá, hogy a Bíróság már a *Manfredi ügyben* megállapította, hogy a kártérítésbe a tényleges káron (*damnum emergens*) kívül az elmaradt haszon (*lucrum cessans*) is beletartozik.¹¹⁴

Egy olyan mondat is elhangzik a kártérítés kapcsán, amire feltehetően sokan vártak, akik a kérdésben érdekeltek. A Bizottság ugyanis azt javasolta, hogy kodifikálják a jelenlegi uniós szabályokat. Nem meglepő ez a javaslat, révén Fehér Könyvről van szó. Figyelembe véve a már vázolt problémákat azonban elkerülhetetlen, hogy a jogalkotói szándékot explicit módon is megfogalmazzák.

Szintén pozitívan kell értékelni, hogy a Bizottság e Könyvében felmérte, hogy milyen nehézségekkel jár a károk számszerűsítése. Ezért ennek megkönnyítésére kötelező érvényű útmutatót tartalmazó keret létrehozását is kitűzte célul. A számszerűsítés módja lehet eszerint közelítő számítási módszerek vagy a kár felbecslésének egyszerűsített szabályainak megállapítása.¹¹⁵

A Fehér Könyv ezt követően vizsgálja az árnövelés áthárítását, azaz a 'passing-on' védelem lehetőségét.¹¹⁶ A kérdéses problémát úgy oldaná meg az anyag, hogy az alperesnek jogot biztosítana arra, hogy hivatkozhasson az áthárításra. Az alperes bizonyítási kötelezettségének pedig meg kell egyeznie a felperesével. Ez a törvény előtti egyenlőség alkotmányos elvének alapvető követelménye.¹¹⁷

Másik oldalról idetartozik a közvetett fogyasztók helyzete. A legnagyobb gondot itt a jogsértéstől való távolságuk jelenti. Ezért a Könyv felállít egy nagyra értékelhető megdönthető vélelmet, miszerint a jogtalan árnövelés következményeit teljes egészében ők viselték.

¹¹² 2.3. pont.

¹¹³ Lásd Fehér Könyv 9. lábjegyzet.

¹¹⁴ Manfredi ítélet 95. pontja.

¹¹⁵ 2.5. pont.

¹¹⁶ 2.6. pont.

¹¹⁷ Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdés.

A Bizottság egy nagyon összetett, de ugyanakkor igencsak lényeges mondatban foglalja össze a kérdést. „Az értékesítési lánc különböző pontjain lévő fogyasztók által kezdeményezett közös, párhuzamos vagy egymást követő perek esetén a nemzeti bíróságokat arra ösztönözzük, hogy használják fel a nemzeti, közösségi (uniós – a szerz.) vagy nemzetközi jogszabályok értelmében rendelkezésre álló összes mechanizmust annak érdekében, hogy elkerüljék a versenyjogi szabályok megsértéséből adódó kár nem teljes vagy túlzott mértékű kártalanítását.”¹¹⁸ Igaz, hogy ez csak „ösztönzés”, azaz nem bír kötelező erővel a bíróságokra nézve, mégis hasznos iránymutatásul szolgálhat.

A *Manfredi* ügy tanulságait levonva külön kitér a Könyv az elévülési időkre. A javaslat negatív kötelezettséget ír elő a tagállamok részére, méghozzá annak meghatározásával, hogy mikor *nem* kezdődhet az elévülés.

Először, folytatólagos vagy ismételt jogsértés esetén, amikor a jogsértéssel felhagytak. Ennek negatív következményeit a Zöld Könyvről szóló részben már kifejtettem. Azonban az itteni megfogalmazásból nem következik egyértelműen, hogy mikortól kéne számítani. Legkézenfekvőbb a jogsértés kezdete lenne, de erről szintén esett már szó korábban.

Másrészről az elévülés nem kezdődhet attól az ésszerűen elvárható időponttól, amikor a károsult tudomást szerezhetett a jogsértésről és az az által okozott kárról. Ez nem igényel további magyarázatot. Talán annyit, hogy figyelembe kell venni, hogy a kár bekövetkezte és az arról való tudomásszerzés jelentősen eltérhet. Ilyenkor nyilvánvalóan a tudomásszerzés időpontja lesz az irányadó.

Emellett az elévülési idő nem járhat le az előtt, mielőtt a versenyhatság az eljárást befejezte. Ezért az elévülésnek újra kell kezdődnie akkortól, amikor a hatóság vagy a bíróság határozatot hoz. Talán hasznos lett volna, ha a Fehér Könyv hozzátette volna, hogy *jogerős* határozatról van szó. A Bizottság ezt a módszert részesíti előnyben az elévülési idő felfüggesztésével szemben a bírósági vagy hatósági eljárás időtartamára. Végül a bizottság mégis bevette a végső javaslatba, hogy az elévülési idő legalább két év, ami a *jogerős* jogsértést megállapító határozattal kezdődik.

Ezek után a vizsgált anyag áttér a költségviselésre. Ezzel kapcsolatban csak főleg elveket fektet le, amik mellett a tagállamoknak kell meghatározniuk a nemzeti szabályaikat. Így ezeket az elveket egyfajta minimumszabályoknak lehet tekinteni.

Az első ilyen elv, hogy a tagállamok tegyék lehetővé az alperesnél jelentősen rosszabb anyagi helyzetben levő felperesek számára az *indokolt* keresetek benyújtását. Fontos volt hozzátenni

¹¹⁸ 2.6. pont.

az *indokolt* kifejezést, mivel nélkül tér nyílna a joggal való visszaélésnek. A magyar jog szerint az ilyen keresetek előmozdításához a költségkedvezmények a megfelelő eszközök.¹¹⁹

A második elv az ügyek korai megoldása. Ez leginkább a peren kívüli egyezség, illetve az azt kiegészítő közvetítői eljárás (mediáció) által valósítható meg.¹²⁰

Végül egy utolsó elv, ami szabad kezet adna a bíróságoknak. A bíróságok ugyanis felhatalmazást kapnának, hogy költségvégzést bocsáthassanak ki. A Pp. nem tartalmazza a '*költségvégzés*' kifejezést. A költségvégzés indokolt esetben eltérhetne az érvényes költség szabályoktól. Erre azért van szükség, hogy a pereszes felperesnek ne kelljen a költségeket viselnie. Így elősegítené, hogy a károsultak anyagi helyzetüktől függetlenül is eljárást kezdeményezzenek.

Az inkább eljárási szabályokat követően az utolsó pontban a Fehér Könyv egy tisztán versenyjogi kérdésre, az engedékenységre tér át.¹²¹

Első feltételként a Bizottság azt szabja meg, hogy az engedékenységet folytató valamennyi fél által tett valamennyi nyilatkozatot védelemben kell részesíteni. Hasonló szabályok a Tpv-t-ben is megtalálhatók. Eszerint a GVH a mellőzés iránti kérelmet és a csatolt dokumentumokat kizárólag a kérelem elbírálásához, illetve a 65/A. § szerinti bírói engedély kérelmezéséhez használhatja fel, azokba csak az ügy vizsgálója, az eljáró versenytanács és a bíróság tekinthet be.¹²²

A Bizottságnak egy utolsó javaslata van, amit megfontolásra ajánl a tagállamoknak. Jó a megfogalmazás, mivel ezt igencsak meg kell fontolni. A javaslat abból áll, hogy korlátozzák az engedékenységekben részesített fél polgári jogi felelősségét a közvetlen és közvetett szerződéses partnerei által benyújtott keresetekkel szemben. Ennek eldöntése jogpolitikai kérdés, így többet nem foglalkoznék vele.

Összességében megállapítható, hogy a Fehér Könyv több előremutató javaslatot tartalmaz. Azonban még így is maradtak megválaszolatlan területek és van mód a további fejlődésre. Így érdeklődve lehet az elkövetkező jogalkotási folyamatok elé nézni.

¹¹⁹ Pp. 84-87. §.

¹²⁰ Pp. 148. §.

¹²¹ 2.9. pont.

¹²² Tpv-t. 78/B. § (8) bekezdés.

VII. Válaszok a tervezett uniós jogalkotásra

A jogtudomány megoszlik a tekintetben, hogy hogyan fog alakulni a további jogalkotás.

Whish és Bailey úgy látják, hogy lehetséges az, hogy a Bizottság be fog nyújtani egy irányelv tervezetet a közérdekű keresettel kapcsolatban, általánosságban. Úgy vélik továbbá, hogy ezt követően pedig egyéb javaslatot is be fog nyújtani,¹²³ hogy megkönnyítse a kártérítési pereket a versenyjogi esetekben.¹²⁴

Norberg több javaslatot is felhoz. Először is a kártérítéshez való jognál nem lehet megkövetelni, hogy a károkozást (legyen az szándékos vagy gondatlan) bizonyítani kelljen. Másodszor úgy véli, hogy erős érvek szólnak amellett, hogy ne lehessen megengedni a 'passing-on' védelmet a versenyjogi kártérítési perekben. Harmadszor kifejti, hogy jelenleg nincsen formális akadály annak, hogy a közvetett vásárlók is érvényesíthessék a versenyjogi jogsértésből eredő kárukat.

Norberg a fentebb leírtak közül a 'passing-on' védelem lehetőségének tisztázását tartja a legsürgetőbbnek. Ezt nézete szerint úgy lehetne elérni, ha a Bizottság egy ajánlást bocsátana ki. Még hatékonyabbnak találja viszont valamilyen szabályozási módszer elfogadását. Norberg a rendeleti szintű jogalkotást részesítené előnyben. Ebben a rendeletben szerinte más idetartozó témával együtt tisztázni lehetne a helyzetet.¹²⁵

VIII. Az amerikai modell lehetséges hatásai az Európai Unióban

Az amerikai modell a közérdekű keresetek terén egyértelműen eljárásjogi természetű és bármilyen anyagi jellegű igénynek be kell illeszkednie az eljárásjogi formákba. A közérdekű kereset bevezetése az Egyesült Államokban több ezer esetet és ítéletet eredményezett, milliárd dolláros összegben.

Ahogy azt a Fehér Könyvben is látni lehetett, az Európai Unió igyekszik kedvezményeket hozni a perköltségviselésre a felperes számára. Ugyanez hasonlóan működik az Államokban is. Ott ennek következményeként a közérdekű kereset egyfajta „üzletté” vált. Az

¹²³ T.i. a Bizottság.

¹²⁴ Whish-Bailey: Competition Law, 328. oldal.

¹²⁵ Norberg: Some elements ..., 30-31. o.

„üzletszerűség” a kérdéses jogintézmény kudarca, ami nemcsak a vállalkozásoknak okoz gondokat, hanem a gazdaságnak is mint egésznek. Ezáltal amennyiben az amerikai opt-out modellt vezetnék be, az magában hordozná a joggal való visszaélés veszélyét.¹²⁶

Az Egyesült Államok jellemzője, hogy mind az állam,¹²⁷ mind a magánfelek indíthatnak eljárást a bíróságok előtt a versenyjogi jogaik kikényszerítésére. Ezzel szemben Európában az állami kikényszerítés az uralkodó.

Bár Európában is vannak országok, ahol engedélyezik a magánjogi kikényszerítést, soha nem ezek az ügyek voltak a meghatározóak a versenyjogi kikényszerítés terén. Azonban ez a modell változni látszik, mivel az Államok nehezebbé teszi a magánjogi kikényszerítést, míg Európa (vitathatóan) igyekszik egyszerűsíteni azt.

Amerikában jó néhány éve a jogalkotás és a bíróságok egyre inkább korlátozzák a felperesek jogát, hogy eljárást kezdeményezzenek. Más szavakkal az Egyesült Államok kétszintű hozzáállása a versenyjogi igényérvényesítéshez¹²⁸ gyengülni fog, és a közjogi kikényszerítés egyre növekvő jelentőségűvé fog válni.

Ennek következményeként a két történelmileg eltérő igényérvényesítési modell, amit Amerika és Európa alkalmaz a versenyjog terén, kezd egyre jobban közeledni egymáshoz. Amennyiben ez a trend mindkét jogrendszerben folytatódni fog, az amerikai és európai versenyjogászok észre fogják venni, hogy több bennük a közös, mint történelmileg volt.

Ugyanis mindkettő elsőslegesen az állami kikényszerítésre támaszkodik, amit egy fontos, de másodlagos szint egészít ki, a magánjogi igényérvényesítés.

A változások az Amerikai Egyesült Államokban valósak és a Legfelsőbb Bíróság többsége ismétlődően kritizálta a közérdekű kereseteket. A trend afelé hajlik, hogy korlátozzák a közérdekű kereseteket. Azt, hogy ez a trend mélyen meg fogja-e változtatni a versenyjogi eseteket, csak az idő és még több eset fogja megmondani.

A másik oldalról van olyan nézet Európában, amely szerint mindenképpen el kéne kerülni az amerikai rendszert. Jorren Knibbe az *Emerald ügyhöz*¹²⁹ fűzött kommentárjában a következőképpen fogalmazott: „... az ítélet vonakodást jelent az amerikai típusú közérdekű

¹²⁶ Pinotti, Veronica és Stepina, Dana: Antitrust Class Actions in the European Union: Latest developments and the Need for a Uniform Regime, *Journal of European Competition Law & Practice*, 2011, Vol. 2, No. 1, 26. o. alapján.

¹²⁷ Mind az egyes államok, mind a szövetség maga.

¹²⁸ A magánjogi és a közjogi.

¹²⁹ [2010] EWCA Civ 1284.

keresettől, és azt is mutatja, hogy a vonakodás a versenyjogi kártérítési keresetek következményeinek viszonylatában is fennáll” (fordítás tőlem).¹³⁰

Befejezés

Megállapítható, hogy a magánjogi igényérvényesítés a versenyjogban, viszonylag új jogterület léte ellenére, nagy utat járt be. A fejlődés szemmel látható mind uniós, mind hazai szinten. Azonban hozzá kell tenni, hogy ez az út még távolról sem lezárt vagy befejezett.

A Fehér és Zöld Könyveket követően a küszöbön áll egy uniós rendelet vagy legalábbis irányelv. A legfőbb elv, aminek mindent megelőző elsőbbséget kell élveznie, az a károsultak védelme. Így mindenfajta szabályozást ezen elv alá kell rendelni.

Az amerikai modell kapcsán világos lett, hogy a versenyjogi jogsértésekből eredő igényérvényesítés egyre nagyobb méreteket ölt és globális szintűvé vált. Így mi sem maradhatunk ki a szabályozásból. Amennyiben ez mégis megtörténne, az súlyos következményekkel járna. A jogalkotás így napjainkra teljes mértékben időszerűvé vált.

Mindig van hova fejlődni. Reméljük, hogy ezt a jogalkotók is figyelembe veszik munkájuk során.

¹³⁰ Jorren Knibbe: Emerald Supplies Ltd v British Airways Plc [2009] EWHC 741 (Ch), July 2009, <http://www.monckton.com/docs/library/EmeraldJDKJuly2009.pdf> (utolsó bejelentkezés: 2012. március 18.)

Felhasznált irodalom

- Almunia, Joaquín: Common standards for group claims across the EU, University of Valladolid, School of Law, SPEECH/10/554, Valladolid, 2010. október 15.
- Boytha Györgyné és Tóth Tihamér (szerk.): Versenyjog, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010
- Csehi Zoltán: Kételyek és kérdések az ügyész közérdekű keresetindítási jogáról, Iustum Aequum Salutare Jogtudományi Folyóirat, sz. 2., VII 2001
- Foer, Albert A. és Schultz, Evan P.: Will two roads still diverge? Private Enforcement of Antitrust Law is Getting Harder in the United States. But Europe May be Making it Easier, Global Competition Litigation Review, Issue 3, 2011
- Glenn, P.: Dilemmák a közérdekű kereset reformja körül, Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály, Tudományos Folyóirat Szemle, sz. 4, 1987
- Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2010
- Knibbe, Jorren: Emerald Supplies Ltd v British Airways Plc [2009] EWHC 741 (Ch), July 2009
- Komninos, Assimakis: EC Private Antitrust enforcement – Decentralised Application of EC Competition Law by National Courts, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008
- Lübbig, Thomas és Nihoul, Paul: EU plans for a group claim directive resuscitated, Journal of European Competition Law & Practice, Vol. 2, No. 1, 2011
- Norberg, Sven, Dr.: Some elements to enhance damages actions for breach of the competition rules in Articles 81 and 82 EC, 32nd Annual International Antitrust Law & Policy Conference, Fordham, New York, 22 September 2005
- Pinotti, Veronica és Stepina, Dana: Antitrust Class Actions in the European Union: Latest developments and the Need for a Uniform Regime, Journal of European Competition Law & Practice, 2011, Vol. 2, No. 1
- Szabó Marcel, Gyeney Laura, Láncoš Petra Lea (szerk.): Bevezetés az Európai Unió egyes politikáiba, Szent István Társulat, Budapest, 2011
- Whish, Richard és Bailey, David: Competition Law, Seventh Edition, Oxford University Press Inc., New York, 2012

Felhasznált jogforrások

- A Bizottság sajtóközleménye:
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/209>

- Az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről szóló Fehér Könyv, Brüsszel, 2.4.2008, COM(2008) 165 végleges, {SEC(2008) 404, SEC(2008) 405, SEC(2008) 406}
- Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről szóló Zöld Könyv, Brüsszel, 19.12.2005, COM(2005) 672 végleges
- Az Európai Parlament 2007. április 25-i állásfoglalása (2006/2207(INI))
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- Quantifying antitrust damages - Towards non-binding guidance for courts, Study Prepared for the European Commission, Oxera and a multi-jurisdictional team of lawyers led by Dr Assimakis Komninou, Luxembourg, Publications Office of the European Union, December 2009
- T/11332. számú törvényjavaslat, Budapest, 2009. december
- Útmutató Tervezet a károk számszerűsítése az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben, Európai Bizottság Versenypolitikai Főigazgatóság, Brüsszel, 2011. június
- 1/2003/EK tanácsi rendelet (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról
- 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
- 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről
- 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről

Felhasznált és hivatkozott jogesetek

- 68/79. sz. ügy Hans Just I/S kontra Ministeriet for Skatter og Afgifter, [EBHT 1980 oldal 00501]
- 238/78. sz. ügy Ireks-Arkady GmbH kontra az Európai Közösségek Tanácsa és Bizottsága, [EBHT 1979 oldal 02955]
- A *Stockholms tingsrätt* (Stockholmi Kerületi Bíróság) a T 32799-05 és T 34227-05 sz., (*Europe Investor Direct AB és mások kontra VPC Aktiebolag*) egyesített ügyekben hozott 2008. november 20-i ítélete

- C-6/90. és C-9/90. sz. egyesített ügyek, Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra Olasz Köztársaság [EBHT 1991, oldal I-05357]
- C-142/91. sz. ügy Cebag BV kontra az Európai Közösségek Bizottsága, [EBHT 1993 oldal I-00553]
- C-298/04. sz. ügy Vincenzo Manfredi kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito kontra Fondiaria Sai SpA (C-296/04) és Nicolò Tricarico (C-297/04) és Pasqualina Murgolo (C-298/04) kontra Assitalia SpA [EBHT 2006, oldal I-06619]
- C-453/99. sz. ügy Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai [EBHT 2001, oldal I-06297]
- Emerald supplies Ltd kontra British Airways plc [2010]